Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН ✦ № 226 (9722). • 1989 йил 26 ноябрь • якшанба • Баҳоси 3 тийин.

Меҳмоннинг Москвада бўлиши

24 ноябрь куни СССР Олий Советининг Раиси М. С. Горбачев Кремлда Москвага расмий ташриф буюрган Польша Халқ Республикаси Министрлар Кенгашининг Раиси Т. Мазовецкийни қабул қилди.

Рўй-ростлик ва ўзаро хайрихоҳлик руҳида ўтган суҳбатда Совет — Польша ҳамкорлигининг асослари иккала давлат ва иккала халқнинг ҳаётий манфаатларига чуқур томир отганлиги тасдиқланди. М. С. Горбачев дўст Польша олдида турган мураккаб муаммоларни ҳал этишда Польшанинг кенг коалиция ҳукуматига ва унинг бошлиғига муваффақият тилади.

* * *

Шу куни Кремлда СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков билан Т. Мазовецкий ўртасида музокаралар бўлиб ўтди. Ҳукуматларнинг бошлиқлари СССРдаги қайта қуришнинг ҳозирги босқичи хусусиятлари ҳақида, Польшанинг ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий турмушида ўтказилаётган чуқур ўзгартишлар тўғрисида фикрлашдилар.

Музокаралар тугагач, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги ҳамкорлик ҳақида иккала мамлакат ҳукуматлари ўртасида битим имзоланди.

* * *

СССР ҳукумати номидан Кремлда Т. Мазовецкий шарафига зиёфат берилди.

Совет томонидан Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, Е. М. Примаков, бошқа расмий кишилар ҳозир бўлдилар.

Дўстона вазиятда ўтган зиёфатда Н. И. Рижков ва Т. Мазовецкий нутқ сўзладилар, уларнинг нутқлари қарсаклар билан кутиб олинди.

* * *

ПХР Министрлар Кенгашининг Раиси Кремль девори ёнидаги Номаълум солдат қабрига гулчамбар қўйди. (ТАСС).

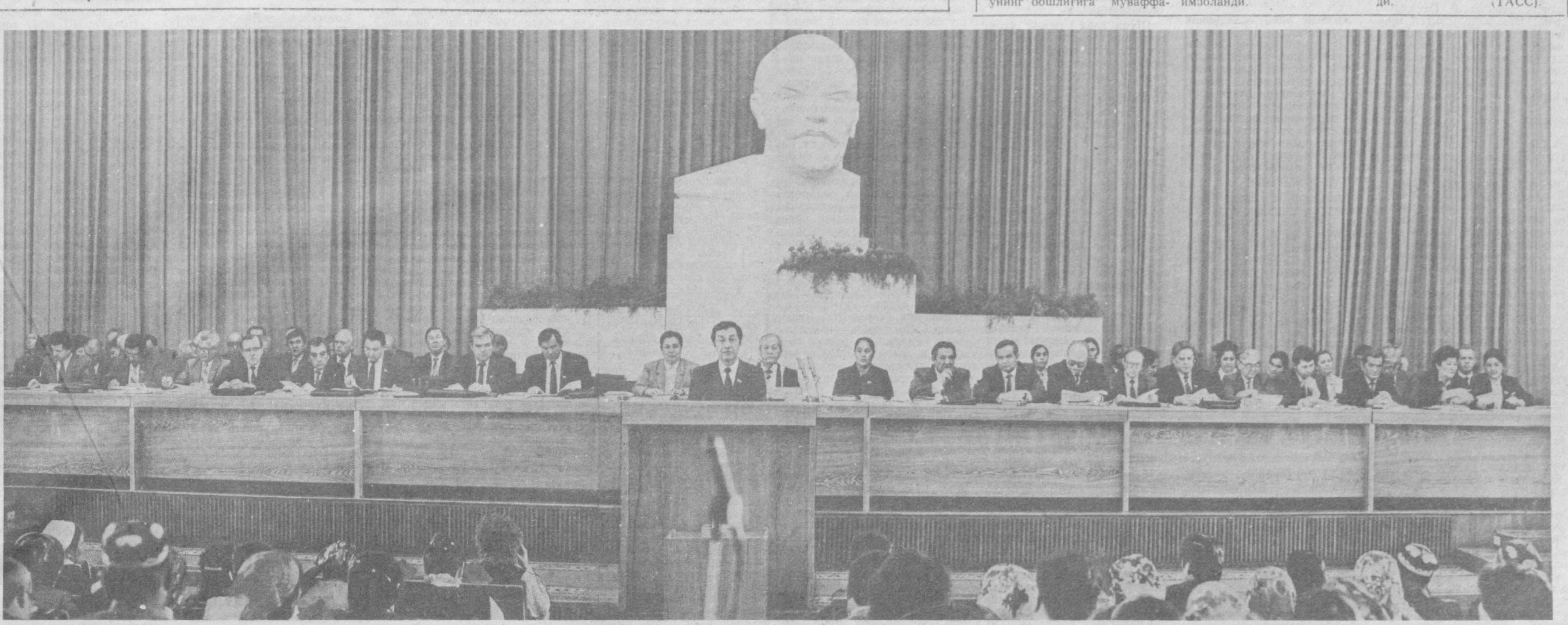

ТОШКЕНТ. 1989 йил, 25 ноябрь. Ўн биринчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўн иккинчи сессиясида. (ЎзТАГ сурати).

Ўзбекистон ССР Олий Советининг мажлислари тўғрисида ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

25 ноябрь куни Тошкентда ўн биринчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўн иккинчи сессияси очилди.

Эрталаб соат 10 да Олий Советнинг мажлиси бошланди.

Мажлисда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг Бюро аъзолари ва аъзоликка номзодлари, республика Олий Советл Президиуми ва ҳукуматининг аъзолари иштирок этмоқдалар.

Мажлисни Ўзбекистон ССР Олий Советининг Раиси **Р. Ғуломов** очди.

Сессиянинг кун тартиби ва иш тартиби тасдиқланади.

Кун тартибига қуйидаги масалалар киритилди:

1. Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1990 йилга мўлжалланган Давлат плани тўғрисида ҳамда Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1989 йилги Давлат плани қандай бажарилаётгани ҳақида.
2. Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджети тўғрисида ва Ўзбекистон ССРнинг 1988 йилги Давлат бюджетининг ижроси ҳақида.
3. 1990 йилда Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг моддий-техника таъминотини тубдан яхшилашга доир тадбирлар тўғрисида.
4. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари ҳақида.
5. Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида.

«Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1990 йилга мўлжалланган Давлат плани тўғрисида ҳамда Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1989 йилги Давлат плани қандай бажарилаётгани ҳақида» Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Давлат план комитетининг раиси депутат **Ш. Р. Мирсаидов** доклад қилди.

Ўзбекистон ССР молия министри **Й. И. Маматисаев** «Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджети тўғрисида ва Ўзбекистон ССРнинг 1988 йилги Давлат бюджетининг ижроси ҳақида» доклад қилди.

Депутатлар Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Давлат таъминот комитетининг раиси депутат **Т. Я. Шариповнинг** «1990 йилда Ўзбекистон ССР халқ хўжалигини ривожлантиришнинг моддий-техника таъминотини тубдан яхшилашга доир тадбирлар тўғрисида»ги докладини тингладилар.

План-бюджет комиссиясининг раиси депутат **Б. С. Ҳамидов** Ўзбекистон ССР Олий Совети План-бюджет ва бошқа доимий комиссияларининг қўшимча докладини қилди.

Докладларни муҳокама қилишда депутатлардан: М. Салоҳиддинов (375-Вахшивор сайлов округи), А. И. Фозилбеков (34-Форобий сайлов округи), Н. А. Белогуров (408-Темирйўл сайлов округи), С. Эргашева (294-Алихон сайлов округи), А. А. Йўлдошев (348-Даштакиболо сайлов округи), Л. Н. Сергиенко (406-Саноат сайлов округи), М. Шукурова (99-Паркент сайлов округи), М. Наврўзова (172-Вобкент сайлов округи) қатнашдилар.

Муҳокамада Қорақалпоғистон АССР Министрлар Советининг Раиси А. Х. Тожиев, Ўзбекистон касаба союзлари республика кенгашининг раиси Ҳ. Алимова, Самарқанд область ижроия комитетининг раиси Т. Р. Қиличов, Ўзбекистон ССР автомобиль транспорти министри Л. А. Аҳметов иштирок этдилар.

Сессияда Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси **М. М. Мирқосимов** нутқ сўзлади.

Ўзбекистон ССР Олий Совети «Ўзбекистон ССРни 1990 йилда иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш давлат плани тўғрисида» қарор қабул қилди.

Республика Олий Совети «Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджети тўғрисида» Қонун хамда «Ўзбекистон ССРнинг 1988 йилги Давлат бюджетининг ижроси ҳақида» қарор қабул қилди.

Ўзбекистон ССР Олий Совети А. П. Романовский бошқа ишга ўтганлиги муносабати билан уни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари вазифасидан озод этиш тўғрисида қарор қабул қилди.

Ўзбекистон ССР Олий Совети депутат Б. И. Бугровни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари этиб сайлаш ва уни республика аҳолига маиший хизмат кўрсатиш министри вазифасидан озод этиш тўғрисида қарор қабул қилди.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармонларини тасдиқлаш тўғрисида республика Олий Совети Президиумининг секретари **Л. Ш. Беккулбекова** доклад қилди. Ушбу масала юзасидан тегишли Қонун ва қарорлар қабул қилинди.

Шу билан ўн биринчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўн иккинчи сессияси ўз ишини тамомлади.

ЎН БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ЎН ИККИНЧИ СЕССИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1990 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ДАВЛАТ ПЛАНИ ТЎҒРИСИДА ҲАМДА ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1989 ЙИЛГИ ДАВЛАТ ПЛАНИ ҚАНДАЙ БАЖАРИЛАЁТГАНИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР Давлат план комитетининг раиси депутат Ш. Р. МИРСАИДОВ доклади

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССР Олий Советининг ушбу сессияси мураккаб даврда ўтмоқда. Ҳозир бутун мамлакатда бўлганидек, республикамиз олдида ҳам иқтисодиётни тубдан соғломлаштириш ва сезиларли ижтимоий тараққиётга эришиш вазифаси турибди. Агар бу масала ҳал этилмаса, ижтимоий-сиёсий турмушда аянчли оқибатларга олиб бориши мумкин.

Бу йил ва ўтган беш йилликнинг якунлари бизнинг зиммамизга мана шу муаммони ҳал этиш вазифасини юкламоқда. Меҳнат коллективларининг куч-ғайрати, сўздан амалий ишга ўтилганлиги туфайли республикада, асосан ўз маблағларимиз ва имкониятларимиздан тўғрироқ фойдаланиш асосида аҳвол бирмунча яхшилана бошланди, иқтисодий ва бинобарин, ижтимоий вазиятни ҳам бироз барқарорлаштиришга эришилмоқда.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг ташаббуси билан озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш, истеъмол моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш, уй-жой шароитларини яхшилаш, айниқса кам даромадли ва кўп болали оилаларнинг фаровонлигини ошириш, яъни аҳолининг турмуш таъминоти даражасини шакллантирадиган жараёнларни тезлаштириш соҳасида аниқ мақсадни кўзлаб бошланган ишлар ўз натижаларини бера бошлади.

Республикамиз халқ хўжалигини ривожлантиришнинг шу йилги дастлабки натижалари ўтган йилларга нисбатан ва ҳатто бутун мамлакатдагига таққослаганда ундан бирмунча яхшироқ бўлаётганлигида ўз ифодасини топмоқда.

Бу йил республика аҳолисининг пул даромадлари, аҳоли жон бошига ўрта ҳисобда 45 сўм, унинг ҳақиқий қадри эса (пулнинг қадр-қиймати пасайишини ҳисобга олганда) камида 35—36 сўм кўпаяди.

Шу йилнинг охиригача 9 миллион 175 минг квадрат метр уй-жой қурилади, шу тариқа 850 мингдан ортиқ кишининг уй-жой шароитлари яхшиланади. Бу — 1988 йилда топширилган уй-жойлардан 13,3 фоиз кўпдир. Мактабларни, болалар тарбия муассасаларини, касалхона ва поликлиникаларни, маданият иншоотларини ишга тушириш йиллик планлари бажарилади.

Йил давомида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш 760 миллион сўмлик, пулли хизматлар ҳажми эса 173 миллион сўмлик миқдорда кўпаяди. Чакана савдо салкам 7 фоиз ошади.

Халқ хўжалиги тармоқлари тезроқ ривожланганлиги натижасида ижтимоий тараққиётда ана шундай сезиларли силжишларга эришиш мумкин бўлди. Саноат ишлаб чиқаришининг ўсиш суръатлари 4,9 фоизни ташкил этиб, 1988 йилга нисбатан 1,6 банд юқори бўлади. Маҳсулотнинг энг муҳим турларини ишлаб чиқариш, шу жумладан кўмир, нефть ва газ қазиб олиш, трансформаторлар, лифтлар, кўтарма кранлар, омихта ем, жун ва шойи газлама, трикотаж ва тикувчилик маҳсулотлари, уй жиҳозлари, халқ истеъмол қиладиган бошқа бир қанча моллар ишлаб чиқариш юзасидан белгиланган йиллик режалар тўла ва ошириб бажарилади.

Қишлоқ хўжалигида, айниқса пахтачиликда яхши натижаларга эришилди. Ҳолбуки, май ойида, ғўзалар қор остида қолган пайтда кўпчилик, ҳатто шу соҳа мутахассислари ҳам план бажарилишига ишонмаган эдилар. Бир миллион гектарга яқин ерга, ёки барча пахтазорларнинг ярмидан кўпроғига чигит қайтадан экилди, ғўза туплари намунали парвариш қилинди, ҳамма агротехника тадбирлари сифатли ўтказилди, пишиб етилган пахтани териш ва тайёрлаш юқори даражада ташкилий уюштирилди, мана шуларнинг ҳаммаси катта хирмон кўтаришга имкон берди. Шу тариқа, ҳосил учун курашга ўғларининг бутун маҳоратларини ва қалб қўрини сафарбар қилган деҳқонларимизнинг фидокорона меҳнати туфайли табиий офатнинг жуда оғир оқибатлари бартараф қилинди.

Бу йил Иттифоқ ҳукуматининг қарорига биноан пахта нархига қўшимча ҳақ белгиланганлиги ҳам катта аҳамиятга эга бўлди. Қишлоқ меҳнаткашларининг пахтага бўлган ишончини қайтадан тиклаш йўлида катта қадам қўйилди, деса бўлади, ҳолбуки, кейинги йилларда пахтачилик соҳасидаги нотўғри сиёсат деҳқонларнинг ишончига путур етказган эди. Давлат плани қисқа муддатларда бажарилганлигини, шаҳарликлар ва талабалардан озроқ ёрдам олинганлигини, мактаб ўқувчилари теримга жалб қилинмаганлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. Шу кунгача республикамизда 5 миллион 300 минг тоннага яқин пахта териб олинди, шу ҳосилнинг 53 фоизи зангори кемаларда терилди. Андижон ва Самарқанд областларидан ташқари ҳамма областлар ва Қорақалпоғистон автоном республикаси планни бажарди.

Гўшт, сут ва тухум тайёрлаш, қоракўл тери харид қилиш, Умумиттифоқ ва республика фондларига сабзавот-полиз маҳсулотлари етказиб бериш йиллик планлари ҳам ошириб бажарилди.

Бу йил амалга оширилган ҳамма ижобий ишларга муносиб талабчанлик билан баҳо берар эканмиз, эришилган айрим ютуқлар иш тубдан яхшиланганлигининг ифодаси эмас, истеъмол бозоридаги аҳвол бу фикримизни исботлаб турибди. Бир қанча ҳаётий зарур нарсалар камчил моллар қаторига ўтиб қолди, нархнаво ошмоқда, арзон моллар камайиб кетмоқда. Айниқса Қорақалпоғистон АССРда, Сурхондарё, Сирдарё, Қашқадарё ва Тошкент областларида ортиқча пулни муомалага чиқариш мислсиз даражада кўпайиб, республика бўйича биринчи марта ошди.

Капитал қурилишдаги жиддий камчиликлар бартараф қилингани йўқ. Бу йил 500 миллион сўм маблағ ўзлаштирилмай қолади, 800 миллион сўмлик асосий фондлар ишга туширилмайди. Бунинг маъноси шуки, халқ хўжалиги ва аҳоли бир неча ўн миллион сўмлик режалаштирилган маҳсулотни, шу жумладан 2,5 миллион жуфт пойабзал, 3 миллион метр газлама, 50 минг тоннага яқин омихта ем ва шу кабиларни олмай қолади. 100 минг квадрат метрдан ортиқ уй-жой бинолари топширилмайди, бир қанча мактаблар, касалхоналар, болалар муассасалари қуриб битказилмайди.

Ўзбекистон ССР Давлат қурилиш ишлари комитетининг раҳбарлари Маҳамадалиев, Тёмкин ўртоқлар бу рақамлар орқасида минглаб кишиларнинг тақдири турганлигини, улар энг зарур ҳаётий неъматлардан маҳрум бўлганликларини тушунаётганмиканлар?

Ўзбекистон ССР Енгил саноат министрлигининг иши секинлик билан яхшиланмоқда, бу министрликдаги ҳар саккиз корхонанинг бири бу йил ишлаб чиқариш ҳажмини илгари эришилганига нисбатан пасайтириб юборди; республика Бинокорлик материаллари саноати министрлигининг корхоналарида ишлаб турган қувватлардан етарли фойдаланилмаяпти. Мана шу ва бошқа бир қанча министрликларнинг кўпгина корхоналарида меҳнат ва ижрочилик интизоми жуда пасайиб кетган, бу эса маҳсулот етказиб бериш юзасидан шартномага мувофиқ олинган мажбуриятларнинг барбод бўлишига олиб келмоқда.

Маҳаллий ҳукумат бўлмиш Советларнинг ижрокомлари давлат планларини бажаришни ташкил қилишда ҳамон ўз ўринларини топа олмаяптилар. Масалан, Андижон область ижроия комитетини олиб кўрайлик. Бу ўринда пахтачилик соҳасидаги планлар йилдан йилга узлуксиз бажарилмаётганлиги ҳақида гапирмасак ҳам бўлади. Ҳар олти саноат корхонасининг бири бу ерда шартномавий мажбуриятларни бажармади. Меҳнат ресурслари кўплигига қарамай, Андижон ип газлама бирлашмасида қувватлардан атиги 52 фоиз, Олтинкўл халқ истеъмоли моллари фабрикасида 13 фоиз, «Андижанкабель» заводида 62 фоиз фойдаланилмоқда. Қурилиш программаси ҳам барбод бўлди, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш, пулли хизматлар кўрсатиш режалари бажарилмаяпти, чорвачилик маҳсулотлари харид қилиш йиллик планлари хавф остида турибди. Бугун сессия, область ижроия комитетининг

(Давоми иккинчи бетда).

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

ДЕПУТАТ Б. И. БУГРОВни ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ЭТИБ САЙЛАШ ТЎҒРИСИДА ВА УНИ ЎЗБЕКИСТОН ССР АҲОЛИГА МАИШИЙ ХИЗМАТ КЎРСАТИШ МИНИСТРИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Олий Совети **қарор қилади:**

Депутат Борис Иванович Бугров Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари этиб сайлансин ва у Ўзбекистон ССР аҳолига маиший хизмат кўрсатиш министри вазифасидан озод қилинсин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси

М. ИБРОҲИМОВ.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Л. БЕККУЛБЕКОВА.

Тошкент шаҳри,
1989 йил, 25 ноябрь.

ЎН БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ЎН ИККИНЧИ СЕССИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1990 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ДАВЛАТ ПЛАНИ ТЎҒРИСИДА ҲАМДА ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1989 ЙИЛГИ ДАВЛАТ ПЛАНИ ҚАНДАЙ БАЖАРИЛАЁТГАНИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

раиси ўртоқ Э. Р. Раҳимовдан: ишга мана шундай муносабат учун халқ олдидаги жавобгарликни сезаяпсизми, аҳволни яхшилаш учун қандай тадбирларингиз бор? — деб сўрашга ҳақлидир. Самарқанд областида ҳам (ўртоқ Т. Р. Қиличов) ишлар бундан унчалик яхши эмас.

Аҳолининг талаб ва эҳтиёжларига бевосита тааллуқли бўлган ишларда аҳволнинг ёмонлашувига ва айниқса кўзбўямачиликка асло йўл қўйиб бўлмайди. Масалан, 10 ой мобайнида чакана савдо плани 306 миллион сўмлик миқдорда ошириб бажарилган, аммо шунинг 80 миллион сўми нархни ошириш ҳисобига, 191 миллион сўми товарларни давлат ташкилотларига сотиш ва комиссион савдо ҳисобига эришилган бўлиб, атиги 35 миллион сўмлиги бевосита аҳолига сотилган моллар ҳисобига ошган. Савдо-сотиқ ҳажми кўпайишининг учдан икки қисми спиртли ичимликларни сотиш ва нархларни ошириш ҳисобига кўпайганлигига бефарқ қараб бўлмайди. Бошқача қилиб айтганда, аҳолининг ҳамёни ҳисобига аҳволни безаб кўрсатиш одобдан эмас, ўртоқ Комилова ва ўртоқ Маҳмудов.

Министрликларни ва область ижроия комитетларини танқид қилганда айбнинг бир қисмини Давлат план комитети ўз зиммасига ҳам олиши керак. Бу — бу йилги режани ишлаб чиқишга эски сийқа усулда ёндашилганлигининг, уни амалга ошириш устидан назорат бўшаштириб юборилганлигининг, шунингдек иттифоқ органларида планнинг моддий-техникавий ва товар таъминоти билимдонлик билан ҳимоя қилинмаганлигининг оқибатидир. Бу камчиликлар министрлик ва идораларнинг аҳволини мушкуллаштирди ва планни бажариш соҳасидаги вазифаларни мураккаблаштирди.

Биз келгуси 1990 йилги план лойиҳасини тузишда ўтмишдаги хатолардан сабоқлар чиқариб олишга интилдик, айниқса, ижтимоий муаммоларни ҳал этишга янгича ёндашувларни қидирдик. Бу ишни қай даражада уддалаганимизга депутатлар баҳо беришади, деган умиддамиз.

Планга принципиал янги ёндашувларнинг моҳияти нималардан иборат?

Биринчидан, қуйидан — корхоналар, бирлашмалар ва хўжаликлардан тушган таклиф планга асос қилиб олинди. **Иккинчидан,** план тузиш тажрибасида биринчи марта уч хил мустақил лойиҳа ишлаб чиқилди. **Учинчидан,** план барча халқ хўжалиги комплексларини қамраб оладиган баланслар ва ҳисоб-китоблар системаси асосида қурилди. Ниҳоят, — **тўртинчиси** — энг муҳими, кишиларнинг ҳаёт фаолиятини яхшилаш юзасидан имкони борича кўпроқ чора-тадбирлар кўриш мўлжалланди.

Пландаги режалар дастлабки тарзда ишлаб чиқариш бўлинмалари ва хўжаликлардан бошлаб барча поғоналардаги бошқарув бўғинларида бир неча бор синчиклаб кўриб чиқилди. Давлат план комитети мутахассислари шу мақсадда жойларга бордилар. Планнинг ҳамма бўлимлари министрликлар ва ижрокомлар вакилларининг бевосита иштирокида тузиб чиқилди, у Ўзбекистон касаба союзлари республика советининг кенгайтирилган кенгашида меҳнаткашларнинг манфаатларини ҳисобга олган ҳолда муфассал муҳокама қилинди.

Таклифлар ва мулоҳазаларни эътиборга олиб ишлаб чиқилган лойиҳа манфаатдор идораларнинг вакиллари иштирокида республикамиз ҳукумати томонидан икки марта кўриб чиқилиб, Олий Советга тақдим этилди. Олий Советнинг 200 дан кўпроқ депутатлари, олимлар халқ хўжалигининг йирик мутахассислари иштирокида план лойиҳасини синчиклаб муҳокама қилишда жуда фаол қатнашдилар.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бюроси план лойиҳасининг асосий кўрсаткичларини атрофлича кўриб чиқиб, унинг ижтимоий йўналишини ва мувозанатлилигини кучайтиришни тавсия қилди.

Сизларнинг муҳокамангизга ҳавола этилган лойиҳа айтилган ҳамма мулоҳазаларни ҳисобга олиб ишлаб чиқилган.

Мана шуларнинг ҳаммасига асосланиб, биз бугун муҳокама қилаётган лойиҳа — коллектив бўлиб қилинган катта меҳнатнинг пировард натижасидир, деб айта оламиз. Бугунги муҳокама давомида бу лойиҳа шубҳасиз янада мукаммаллашади деган умиддамиз.

Депутат ўртоқлар!

Умуман план лойиҳасини таърифлаганда, аввало, унинг асосий сарҳисоби **ижтимоий соҳага қаратилганлигидан** иборат эканлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Бу умумлашган иқтисодий кўрсаткичлардан тортиб ҳар бир тармоқнинг асосий бўлимларини ўз ичига қамраб оладиган, бир-бирига туташ, лекин бир мақсадга — халқ ҳаётини яхшилашга қаратилган режалардир.

Ижтимоий соҳанинг асосий муаммоларидан бири бўлмиш **уй-жой қурилишини жадаллаштириш** 1990 йилда бажариладиган энг муҳим вазифадир. Лойиҳада барча манбалар ҳисобига 10 миллион 361 минг квадрат метр, яъни бу йилга нисбатан 24,5 фоиз кўп уй-жой қуриш вазифаси белгиланган. Шундай қилиб, унинг бир йиллик ўсиш суръати биринчи марта 2 миллион квадрат метрдан ошади. Бунинг маъноси шуки, келгуси йилда 145—150 мингта уй ва квартира қурилади 1 миллионга яқин киши ўзининг уй-жой шароитларини яхшилаб олади.

Якка тартибдаги уй-жой қурилишини кенгайтириш ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади. Уларни қуриб битказиш 1,4 баравар кўпайиб, йил давомида 4,6 миллион квадрат метрни ташкил этади. Шу муносабат билан томорқа ерларини ажратиб беришни жадаллаштиришда, бинокорлик материаллари сотишда, банк ссудаларини расмийлаштиришда қурувчиларга ҳар томонлама ёрдам беришлари лозим бўлган маҳаллий Советлар ижроия комитетларининг, тармоқ банкларининг, Савдо министрлиги ва Ўзбекбирлашувнинг аҳамияти айниқса ошади. Аҳоли томонидан уй қуриш учун олинган қарзларни узишда корхона ва ташкилотларнинг маблағларидан кенгроқ фойдаланиш керак, бу тадбир молиявий чиқимларнинг анчагина оғир юкидан одамларни халос этади.

Республикада бу ҳақда кўп йиллар давомида қуруқ гап сотилди. Ҳозир эса, атиги икки-уч ой ичида амалда 282 минг оила умумий майдони 30 минг гектардан ортиқ томорқа ер олди, умумий майдони 52 минг гектарли 400 мингдан ортиқ томорқа эгаларига топшириш учун расмийлаштирилди.

Шуни қайд қилиб ўтиш керакки, шахсий фойдаланиш учун ер ажратишга тор маънодаги ташкилий тадбир деб қарамай, балки унга **муаммонинг бутун бир мажмуасини ҳал қилувчи кенг доирадаги сиёсий тадбир** деб қараш лозим. Булар орасида ижтимоий — фойдали меҳнат, шу жумладан хотин-қизлар меҳнати учун шароит яратиш, аҳоли даромадларини амалга ошириш, озиқ-овқат ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва шу тариқа аҳолини бу маҳсулотлар билан яхшироқ таъминлаш масалалари бор. Буларнинг барчаси республика раҳбарларининг бевосита ёрдами ва ташаббуси билан бўлди. Иттифоқ органларида план лойиҳаларини кўриб чиқиш вақтида пахта толасига давлат буюртмасини беш йиллик бўйича мўлжалланган 1 миллион 730 минг тонна ўрнига 1,5 миллион тонна ҳажмида белгилаш тўғрисидаги таклифини қўллаб-қувватладилар. Натижада пахта монополиясига ҳақиқатда чек қўйиш имконияти яратилди, ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти улушида озиқ-овқат комплекси ўтган йилдаги ҳисобот бўйича 48,2 фоиз ўрнига 56,4 фоиз ошади.

Бу — план лойиҳасида озиқ-овқат маҳсулотларини беш йиллик топшириқларига нисбатан 14,8 фоиз, 1988 йилга нисбатан эса деярли учдан бир баравар кўпроқ ишлаб чиқариш имконини яратади демакдир. **Республикамизда озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳали бундай суръатларда ўсмаган эди.** Лекин бу масалада энг асосийси суръат эмас, балки ҳар бир меҳнаткашни сифатли ва турли-туман озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш учун ҳақиқий имконият яратилганлигининг бошланганлигидир. 1989 йил режасига нисбатан картошка истеъмол қилиш аҳоли жон бошига ҳисоблаганда 12 килограмм ёки 36 фоиз, мева ва узум 5 килограмм ёки 14,3 фоиз, сабзавот ва полиз маҳсулотлари истеъмол қилиш 34 килограмм ёки 27 фоиз ошади.

Кейинги ўн йил мобайнида биринчи марта аҳолининг ўсиши натижасида гўшт истеъмол қилишнинг пасайишини тўхтатибгина қолмай, балки уни аҳоли жон бошига бир йилда 3,3 килограмм оширишга эришилди. Сут маҳсулотлари истеъмол қилишнинг ўсиши бир йилда жон бошига 27 килограммни ташкил этади.

Шуни қайд қилиб ўтиш керакки, иттифоқ органлари республикамизнинг бу муаммосига ҳолисона ёндашдилар: Умумиттифоқ фондидан гўшт етказиб бериш 1990 йилда 178 минг тоннани ташкил этади, кўп йиллар мобайнида бу кўрсаткич 140-142 минг тоннадан ошмасди. Агар беш йиллик планида 1990 йилда 645 минг тонна сут етказиб берилиши кўзда тутилган бўлса, план лойиҳасини ҳимоя қилиш жараёнида Ўзбекистонга 1 миллион 130 минг тонна, яъни 1,8 марта кўп сут етказиб беришга аҳдлашиб олинди. Бу амалий ўзгаришларни халқимиз муносиб баҳолайди, деган умиддамиз.

Озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг бундай ўсиши бу маҳсулотларни тайёрлаш, сақлаш ва қайта ишлаш билан боғлиқ хўжаликлар ва корхоналар олдига сифат жиҳатдан бутунлай бошқа вазифани қўяди. Бугунги кунда агросаноат комплекси ва матлубот кооперациясининг қайта ишлаш корхоналаридаги камчиликларга, ҳосилни тайёрлаш ва сақлашдаги катта нобудгарчиликларга, якка тартибда озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларга етарлича эътибор бермаслик каби нохуш ҳолларга эндиликда йўл қўйиб бўлмайди. Бугунги кунда деҳқоннинг етиштирган маҳсулотини сотишга амалда ёрдам бермаётган Ўзбекбирлашувнинг тайёрлов идоралари деҳқонни маҳсулот етиштиришдан бошқа барча ташвишлардан озод қилиши, бу маҳсулотни деҳқон томорқасидан ташиб кетишдан тортиб то уни сотишгача бўлган барча ишларни ўз зиммасига олиши керак.

Давлат-кооператив қишлоқ хўжалик комитети ва Ўзбекбирлашув ижроия комитетларининг бевосита иштирокида ҳар бир якка ишлаб чиқарувчини уруғ ва кўчат, кимёвий ўғит, ём мол ва омихта ем билан таъминлашга оид барча масалаларни тез ва аниқ ҳал этиши лозим. Ушбу маҳкамалар ортиқча маҳсулотни сотиб олиш шартномаларини тузишлари ва уларни савдо шаҳобчалари орқали сотиш вазифасини бажаришлари керак.

Планда бозорни истеъмол моллари билан тўлдириш, уларнинг камёблигини қисқартириш масаласи муҳим ўрин олади. Келгуси йилда бу молларнинг умумий ҳажмини 1,1 млрд. сўмга, ёки деярли 10 фоиз ошириш мўлжалланмоқда. Планга мувофиқ аҳолини айниқса камёб кундалик эҳтиёж моллари, болалар, қарияларга мўлжалланган ва арзон баҳоли товарлар билан барқарор таъминлашга қаратилган махсус тадбирлар ишлаб чиқилди. Бу тадбирларда совун ва кир ювиш воситалари ишлаб чиқариш қувватларини ошириш ва сотиш фондларини 19—20 фоиз кўпайтириш кўзда тутилган. Кир совун ишлаб чиқариш 13 минг тонна, атир совун—1,5, синтетик ювиш воситалари ишлаб чиқариш 6,5 минг тонна ошади. Умумиттифоқ фондидан қанд-шакар етказиб бериш кўпайиши билан уни сотиш 100 минг тонна ёки 37 фоиз ошади. Шунингдек мебель ишлаб чиқариш ҳажмини ҳам 17 фоиз кўпайтириш мўлжалланган.

Аҳолини турли моллар билан таъминлашда етакчи тармоқ бўлган енгил саноат корхоналарида қувватлардан деярли тўлиқ фойдаланиш кўзда тутилган. Бу пойабзал ишлаб чиқаришни 13,3 фоиз, пайпоқларни 11 фоиз, тикувчилик буюмларини 14 фоиз, газлама ишлаб чиқаришни 6,4 фоиз кўпайтириш имконини беради. Планда **арзон товарлар, болалар ва кексалар учун буюмлар ишлаб чиқариш ва етказиб бериш бўйича аниқ топшириқлар** белгиланган, бундай товарларни ишлаб чиқариш айрим турлар бўйича 1,5—2 баравар ўсиши лозим.

Иттифоқ қарамоғидаги деярли ҳар бир корхона билан астойдил иш олиб бориш туфайли улар ишлаб чиқарадиган истеъмол молларини қарийб 24 фоиз кўпайишига эришилди. Бироқ биз ушбу кўрсаткич ҳам етарли даражада эмас, деб ҳисоблаймиз. Иттифоқ қарамоғидаги корхоналар техника билан энг яхши жиҳозланганлиги, саноат маҳсулотининг умумий ҳажмида учдан бир қисмидан кўпроғини ташкил этишига қарамай, уларда истеъмол молларининг атиги 13 фоизи ишлаб чиқарилади.

Бугунги кунда республикамизда **аҳолини иш билан таъминлаш** муаммоси кескин тус олмоқда. Кейинги йилларда ишсизлик ҳақида кўп гапирилди, лекин уни бартараф этиш учун деярли ҳеч нарса қилинмади. Айни мана шу нарса ижтимоий-сиёсий вазиятнинг кескинлашишига асосий сабаблардан бири бўлди. Бу масаланинг жуда муҳимлигини ҳисобга олиб, план лойиҳасини тайёрлашда биринчи марта ҳар бир министрлик ва ижроия комитет бўйича аҳолини иш билан таъминлаш топшириқлари аниқ белгиланди. Бу топшириқлар ишлаётган ва фойдаланишга топширилаётган объектларга етказилиши зарур. Биз ноишлаб чиқариш соҳа тармоқларида аҳолини иш билан таъминлаш резервлари мавжудлигига эътибор бердик. Агар план лойиҳасида саноатда, қурилиш ва ишлаб чиқаришнинг бошқа соҳаларида 200 минг киши учун янги иш жойлари яратиш кўзда тутилаётган бўлса, яна деярли 100 минг киши Соғлиқни сақлаш, халқ таълими ва бошқа соҳаларда янги объектларни ишга туширишни тезлаштириш ҳисобига иш билан таъминланади.

Ҳар бир район марказида кўп тармоқли комбинатлар яратиш зарур.

Шу билан бирга мавжуд маълумотларга кўра, республикамизда 50 мингта иш жойи бўш, шундан 12 мингги Фарғона водийси областларига тўғри келади. Давлат меҳнат комитети, маҳаллий Советлар, Халқ таълими ва меҳнат муассасалари, корхона ва ташкилотлар фақат бу муаммони ҳал қилибгина қолмай, шу билан бир қаторда министрлик ва идоралар билан ҳамкорликда қурилаётган корхоналар учун ўз вақтида малакали ишчилар тайёрлашни таъминлашлари зарур.

Планда кўзда тутилган барча тадбирларни амалга ошириш биринчи марта **республикамизда иш билан банд бўлмаган меҳнатга лаёқатли кишилар сонининг қисқаришига** имкон беради.

Депутат ўртоқлар!

СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков мамлакатимизда 40 миллион киши муҳтожликда яшаётганлигини қайд қилди. Шундан 8 миллиони республикамиз аҳолисига тўғри келади. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бундай вазиятга тоқат қилиб бўлмаслигидан келиб чиққан ҳолда, план лойиҳасининг бюрода муҳокамасида **республика аҳолисининг камбағал қисми ҳаётини яхшилаш бўйича махсус қўшимча программа** ишлаб чиқишни давлат план комитетига топширди. Бу тадбирлар ишлаб чиқилди ва лойиҳага киритилди. Бу ҳақда сизларга алоҳида маълумот беришга рухсат этгайсиз.

Бу муаммога ёндашишда шу нарса аниқландики, энг кам ҳақ тўланадиган ходимлар яқин вақтларгача унчалик аҳамият берилмаётган соҳаларга жалб этилган. Айни шу ерда бизнинг келажагимиз — янги авлод тарбияланади. Гап халқ таълими, соғлиқни сақлаш ва маданият ҳақида бормоқда. Шунинг учун программавий тадбирлар ишлаб чиқиш мана шулардан бошланди. Мавжуд бюджет маблағ, жамоатчилик ташкилотлари, оталиқ корхона ва муассасалар маблағлари ва бошқа манбалардан фойдаланиб, 1990 йил 1 январдан бошлаб умумий таълим мактабларининг 1—5-синф ўқувчиларига бепул нонушта ташкил этилади. Бу тадбир ҳаммага маълум бўлган болаларимиз соғлиғининг аҳволи ташвишли эканлиги сабабли кўрилмоқда. Бу генетик мерос билан боғлиқ бўлмай, балки уларнинг тўғри овқатланишига етарли эътибор берилмаганликдан келиб чиққан.

Бу бир қарашда унчалик катта тадбир эмас, аммо 2 млн. 154 минг ўқувчи учун 64 млн. 611 минг сўм сарфланади. Йилига 38 минг тонна сут ва 2,5 минг тонна гўшт ажратилади. Улар марказлаштирилган фонддан давлат ҳисобидан берилади.

Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш министрлигининг маълумотларига кўра, 516 минг ҳомиладор аёл камқонлик касалига дучор бўлган. Бу аёллар кам даромадли оилалардан, улар соғлиғини мустаҳкамлашга ёрдам бериш, уларни тўйимли озиқ-овқат маҳсулотлари ва витаминлар билан таъминлаш учун 36 миллион 620 минг сўм ажратилмоқда.

Мавжуд аҳвол, ётоқхоналар етишмаслиги туфайли деярли 80 минг талаба хусусий уйларда ижарага яшашга мажбур. Уларга ёрдам бериш учун, ётоқхоналар йўқ экан, республика бюджетидан 9 миллион 430 минг сўм ажратилади, бу ҳар бир талабага ҳар ойда 10 сўмдан ижара ҳақи тўлаш демакдир. Худди шундай молиявий ёрдам ўқитувчи, врач, социал таъминот системаси ходимлари учун кўзда тутилади, чунки улар, одатда, эндигина студентликдан чиққан ва хусусий уйларда ижара тўлаб туришга мажбур бўлган ёш мутахассислардир.

Турмуш шароити туфайли кексалар, ногиронлар ва болалар уй интернатларида яшовчилар ҳам ёддан чиқарилмади. Уларга янги йилдан овқатга ажратиладиган маблағ бир ярим марта оширилиб, санаторийлар нормасига етказилади. Шу мақсадларга 2,2 миллион сўм ажратилади.

Ҳозир республикамизда ҳеч кими йўқ 5400 нафар киши ойига 30 сўмдан нафақа олади. Бу маблағ мутлақо етмаслигини тушунтиришнинг ҳожати бўлмаса керак. Шу сабабли программага биноан бундай кишиларга нафақа 50 сўмгача кўтарилади, шунингдек, иш стажи тўлиқ бўлмаган, ёши пенсия ёшига етганларга пенсияни ойига 44 сўмдан 60 сўмгача ошириш кўзда тутилган бўлиб, бунга 7 миллион 400 минг сўм ажратилади.

Умуман, бу программа доирасида 153,2 миллион сўмдан ортиқ маблағ республика ҳисобидан сарфланиб, у 3 миллиондан ортиқ кишига тааллуқлидир. Шундан 11,2 миллион сўми партия, касаба союз ва комсомол бюджетидан олинади. Агар бу ишда фақатгина шу тадбирлар билан чегараланиб қолсак, меҳнат коллективларининг ва улар раҳбарларининг фаоллигини оширсак, корхоналар ўз фондларидан ишловчиларнинг меҳнат ва турмуш шароитини яхшилашга маблағ ажратишларини ташкил этсак, нур устига аъло нур бўларди. Бунинг учун барча имкониятлар бор. Ахир иқтисодий рағбатлантириш фондларида жуда кўп — 1,3 миллиард сўмдан ортиқ маблағ корхона ва хўжаликларнинг ҳисобида ҳаракатсиз ётишидан не фойда? Уни ҳалол меҳнат қилиб топганларга қайтариб берган яхшироқ-ку!

Бу масалада ибратли иш қилаётган кўп меҳнат коллективларидан мисоллар келтиришимиз мумкин.

Масалан, «Малика» трикотаж бирлашмасида узлуксиз иш стажи учун пенсионерларга 5 минг сўмгача, «Средазгидропроект» институтида 200 дан 1200 сўмгача, «Ахангаранцемент» бирлашмасида ишланган ҳар йил учун 50 сўмдан бир вақтда бериладиган нафақа жорий этилди. Наманган областининг «Коммунизм» колхози ва «Қизилравот» совхозида кам таъминланган оилаларга ҳар бир оила аъзоси учун 5 сўмгача қўшимча ҳақ тўлаш, шунингдек пенсионер қаҳрамон оналарга ойлик қўшимча нафақа белгиланган. Бундай тажрибани ҳамма жойда юқоридан кўргазма кутиб турмай кенг ёйиш лозим.

Кам даромадли оилалар учун ишлаб чиқилган бу ва бошқа махсус қўшимча тадбирлар аҳолининг ҳақиқий даромадини аҳоли жон бошига 41 сўм ошириш имконини беради. Шу беш йилликнинг дастлабки уч йилида аҳолининг ҳақиқий даромади 1 сўм 20 тийин ошган эди.

1990 йилда ишчи ва хизматчиларнинг ўртача иш ҳақи ўтган йилги ҳисобот бўйича 181 сўм ўрнига 195 сўмга, колхозчилар меҳнатига ҳақ тўлаш эса 150 сўм ўрнига 175 сўмга етади.

Келгуси йилда пахта теримида тўланадиган ҳақ, томорқаларни кенгайтириш ва бошқа тадбирларни ҳисобга олганда, қишлоқ хўжалик меҳнаткашларининг даромадлари 2,3 миллиард сўм ошади, бу деҳқон оиласининг ҳар бир аъзосига ойига 80 сўмдан тўғри келади, яъни йилига 23 фоиз кўпаяди демакдир.

Барча гражданларга қарилик пенсияларининг энг кичик миқдори ойига 70 сўмгача оширилади. Шунингдек ногиронлик, боқувчисини йўқотганлик ва бошқа сабабларга кўра тўланадиган пенсия миқдори оширилади.

Халқ фаровонлигини ошириш иттифоқимиз бўйича белгиланган марказлаштирилган тадбирларни амалга ошириш учун республикамизга 932 миллион сўм ёки ўтган йилларга нисбатан 2—2,5 марта кўп маблағ ажратилди.

Ана шу барча тадбирларнинг аҳамиятини тушунган ҳолда шуни тан олиш керакки, фақат аҳоли даромадини оширишнинг ўзи турмушни айниқса қишлоқ жойларда яшовчи қишлоқ аҳолисининг турмушини яхшилаш учун етарли эмас. Мана шунинг учун план лойиҳасида **қишлоқни социал қайта қуриш бўйича тадбирларга** катта ўрин берилган. Бу мақсадлар учун капитал маблағ бу йилги пландагига нисбатан 1,3 марта кўпроқ ажратилади. Лойиҳада агросаноат комплексининг ишлаб чиқаришга ажратилган давлат маблағи таркибидаги пулларни социал объектлар қуришга ўтказиш кўзда тутилади, бу жами 420 миллион сўмни ташкил этади. Бу маблағ 1990 йилда қишлоқ жойларида қўшимча 45 минг ўринли мактаб, бир сменада 620 та касални қабул қилишга мўлжалланган поликлиника, 6200 ўринли маданият муассасаларини фойдаланишга топшириш, шунингдек беш йиллик топшириқларига нисбатан қишлоқда коммунал газ тармоқларини ишга туширишни икки марта, водопровод қурилишини уч марта, қишлоқ аҳоли жойларини иссиқлик билан таъминлашни 1,4 марта ошириш имконини беради.

Санаб ўтилган социал ривожлантириш йўналишлари келгуси йил планининг асосини ташкил этади. Булар **миллий даромаднинг жорий истеъмолга ва ноишлаб чиқариш қурилишига қаратилган қисмини кескин ошириш**нинг якуний кўрсаткичи бўлиб, бу кўрсаткич беш йиллик план бўйича белгиланган 79 фоиздан 89 фоизга кўтарилади. Хўжалик қурилишида юзага келган вазиятни тубдан қайта кўриб чиқиш келгуси йилда барча фойдаланилаётган миллий даромаднинг фақат 20,4 фоизини жамғариш учун қолдириб, бешдан тўрт қисмини истеъмол учун йўналтиришга имкон беради. Бу муҳим мутаносибликларни ўзгартириш жорий истеъмол ва ноишлаб чиқариш қурилишига 3,2 миллиард сўмни йўналтиришга имкон беради. Бу маблағ социал соҳа тармоқларини ривожлантиришни жадаллаштиришга сарфланади.

Шу туфайли **мактабгача болалар муассасаларини ишга тушириш** бир йилда 66 минг ўрин ошади. Бундан ташқари, биринчи бор давлат ҳисобига яна 100 минг ўринли уйларда ташкил қилинган болалар боғчалари ва яслиларини ташкил этиш каби янгилик жорий қилинади. Бундай катта тадбирлар ташкилий ишларни талаб этади, бу иш билан банд бўлмаган 13—15 минг аёлни ижтимоий-фойдали меҳнатга жалб этиш имконини беради, бу жуда муҳимдир.

235 минг ўринли **умумтаълим мактабларини** (шу жумладан авария ҳолатидаги мактаблар ўрнига 100 минг ўринли) **мактаблар қуриш** мўлжалланган. Бир сменада ўқийдиганлар 75 фоизга етади.

Эндиликда шошма-шошарлик билан халқ таълим министрлиги ҳақида қабул қилинган қарор бекор қилиниб, мустақил министрликлар яратиш бўйича таклифлар тайёрлаш ишлари тугалланмоқда. Шуни қайд этишни истардикки, баъзи бир раҳбарлар ҳамда йирик олимлар бу борада ўз таклифларини киритдилар. Масалан, ҳурматли академигимиз И. Искандаров, яқинда, Ўзбекистон ССР Давлат план комитетининг раиси бўлган чоғида, бундай бошқариб бўлмайдиган катта идорани яратишда фаол қатнашган бўлса ҳам, Халқ таълими министрлигини иккита министрликка ажратишни таклиф этди. Яхшики, тўғри фикр энди устун келмоқда. Ҳечдан кўра, кеч бўлгани яхшироқ.

Соғлиқни сақлаш системасида бир йилда касалхоналардаги ўринлар сони 4,7 мингта, амбулатория-поликлиника муассасаларида касалларни қабул қилиш бир сменада 16 мингдан зиёд ошади, бу ҳукумат томонидан 1990 йилга белгиланган топшириқлар даражасига чиқишга имкон беради. Кексалар ва ногиронлар учун уй-интернатлар тармоғини ривожлантириш, уларда маиший қулайликларни кўпайтириш, етим болалар учун мўлжалланган интернатларда турмуш шароитини яхшилаш бўйича тадбирлар кўзда тутилган.

Келгуси йил планининг муҳим хусусияти **чакана савдони жадал ривожлантириш**дан иборатдир. Чакана савдо 17,1 миллиард сўмни ташкил этади, 1 миллиард сўмга ошириш мўлжалланган демакдир. Шуни қайд этиб ўтмоқчиманки, илгари бундай ўсишга 3—4 йил давомида эришиларди.

Шу билан бирга пул муомаласида юз бераётган кескинликни бартараф этиш мақсадида республикамиз территориясида эҳтиёж катта бўлган товарларни сотиб олиш учун ички сертификатлар муомалага чиқарилади.

Пул муомаласидаги кескинликни маълум даражада юмшатиш учун **пулли хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиш суръати** 12,7 фоиз қилиб белгиланган. Бу беш йиллик бошидагига нисбатан кўрсатилаётган хизматларни қарийб икки баравар ошириш имконини беради.

Коммунал хўжалигининг барча соҳаларида юзага келган қолоқлик шу вақтгача ижтимоий соҳа моддий базасини мустаҳкамлаш ва халқ хўжалигини умумий ривожлантиришга жиддий тўсқинлик қилиб келмоқда.

Республикамиз бўйича ўртача ичимлик сув сарфи, турар жой фондини газлаштириш ҳақидаги умумий «чиройли» рақамлар ортида фақат табиий газ ёки канализация тармоқларигина эмас, шу билан бирга ичиш учун яроқли сув, юзлаб шаҳар посёлкалари, район марказлари, қишлоқлар турибди. «Средазгазпром» бирлашмасининг раҳбарлари (ўртоқ Ш. А. Аҳмедов)нинг кишилар эҳтиёжига бефарқ қарашлари натижасида мамлакатимизнинг асосий газ қазиб чиқарадиган регионларидан бири бўлган республикамизда қишлоқ жойларида табиий газ билан таъминлаш даражаси атиги 17,9 фоизни ташкил этади, Сурхондарё ва Қашқадарё областларида эса қишлоқни газлаштириш жараёни амалда ҳали бошланмаган ҳам. Бу аҳвол юқорида айтиб ўтилганидек, албатта тўғриланади.

План лойиҳасида аҳолини ичимлик сув билан таъминлаш бўйича махсус тадбирлар кўзда тутилган. Туямўйин—Нукус, Туямўйин—Урганч, Дамхўжа водопровод комплекси фойдаланишга топширилади, Сурхондарё областида Хўжаипок, Сирдарё областида Крестьянский водопроводининг иккинчи навбати қурила бошлади. Тошкент, Қўқон, Қува, Пахтакор шаҳарларида канализация иншоотларини ишга тушириш мўлжалланмоқда. Бир йилда 3 минг километрдан ортиқ, шу жумладан қишлоқ жойларда 2,4 минг километр водопровод тармоқлари, 326 километр коллектор ва канализация иншоотлари, жумладан қишлоқ жойларда 216 километр коллектор ва канализация тармоқлари қуриб, фойдаланишга топширилади. Коммунал хўжаликни ривожлантиришга пул билан таъминлашнинг барча манбаларидан ажратиладиган капитал маблағларнинг ҳажми 1989 йилдаги 401 миллион сўм ўрнига 516 миллион сўм миқдорида белгиланди, яъни 29 фоизга кўпайди.

Депутат ўртоқлар!

План лойиҳасида белгиланган ижтимоий тараққиёт йўналишлари **моддий ишлаб чиқариш соҳасини ривожлантириш** бўйича муҳим вазифаларни амалга оширишга, ўсишнинг интенсив омилларидан янада тўлароқ фойдаланишга, меҳнат, моддий ва хом ашё ресурсларидан тежаб-тергаб фойдаланиш ва маҳсулот сифатини яхшилашга асосланган.

Саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни бир йилда 3,6 фоиз кўпайтириш кўзда тутилган. Айниқса кўп меҳнат ва фан ютуқларини талаб қилувчи муҳим тармоқлар—электротехника (13,5 фоиз), асбобсозлик ва станоксозлик (8,6 фоиз) жадал суръатларда ривожлантирилади.

Металлургия комплексида ишлаб чиқаришни — 3,5 фоиз ўстириш мўлжалланган, бу беш йиллик план топшириқларидан анча юқори демакдир.

Ёқилғи-энергетика комплексида ёқилғи қазиб чиқариш ҳажми аҳоли ва халқ хўжалиги тармоқларини ёқилғи билан узлуксиз таъминлашни ҳисобга олган ҳолда белгиланган.

Химия саноатини ривожлантириш республика эҳтиёжини ҳисобга олган ҳолда режалаштирилди. Бир қатор соҳалар бўйича ишлаб чиқариш ҳажми илгари эришилган даражага нисбатан экология талаблари асосида қисқартирилди.

Агросаноат комплексининг кўрсаткичлари хом ашё ва озиқ-овқат маҳсулотларига давлат буюртмасининг бажарилиши, республика аҳолисини таъминлашни яхшилаш ва Умумиттифоқ фондига маҳсулот етказиб бериш зарурияти ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган.

1990 йилда, 1,5 миллион тонна пахта толаси ишлаб чиқариш мўлжалланмоқда, бунга 4,7 миллион тонна пахта териб олиш йўли билан эришилади. Пахта етиштириш ҳажмининг камайиши пахтадан бўшаган далаларга озиқ-овқат ва озуқабоп экинлар экиш, энг муҳими 200—250 минг гектар ерни шахсий томорқа хўжаликларни кенгайтириш ва якка тартибда уй қуриш учун ажратиб бериш масаласини ҳал қилиш имкониятини беради.

План лойиҳасида мўлжалланган қишлоқ хўжалик э. нларининг ҳосилдорлигини ошириш, томорқалар миқдорини кўпайтириш билан бирга, беш йиллик пландагига қўшимча 137 минг тонна дон, 2 миллион 187 минг тонна сабзавот, 574 минг тонна полиз экинлари маҳсулотлари олинади.

Чорвачилик янада ривожланади. Озуқа базасини мустаҳкамлаш бўйича мўлжалланган тадбирлар ҳар бош сигирдан соғиб олинадиган сутни кўпайтиришни ва қорамолларни семиртиришни таъминлайди. Бу эса қўшимча 92,5 минг тонна сут ва 16,7 минг тонна гўшт беради.

Умумиттифоқ фондига бу йилги план даражасида сабзавот-полиз маҳсулотлари ва картошка етказиб бериш мўлжалланмоқда. Планда гўшт маҳсулотларини етиштириш ва тақсимлашга янгича ёндашилди. Жойларда гўшт етиштириш ва тайёрлашни рағбатлантириш мақсадида, шунингдек ижтимоий адолат юзасидан, **1990 йилдан бошлаб барча областлар республика фондига гўшт етказиб беришдан озод қилинади.** Бундан буён ҳар бир областда етиштирилган ва тайёрланган барча гўшт маҳсулотлари шу ернинг ўзида истеъмол қилинади. Бу эса маҳаллий жойларда Советларнинг чорвачиликни самарали ривожлантириш ва ўз аҳолисини гўшт маҳсулотлари билан таъминлаш учун масъулиятини оширади.

Шахсий хўжаликларда гўшт ва сут етиширишни кўпайтириш учун 1990 йилда омихта ем бозор фондини давлат ресурслари ҳисобига бу йилги 150 минг тонна ўрнига 260 минг тоннагача, чигитпўстлоқни 11 минг тонна ўрнига 67 минг тоннагача ошириш мўлжалланмоқда.

Транспорт ва алоқа комплексида халқ хўжалик юклари ва пассажирларни ташиш ҳажмлари республика халқ хўжалиги ва аҳолиси эҳтиёжларига мувофиқ ҳолда белгиланган.

1990 йил охиригача республикамиз территориясининг ҳаммасини телевизион ва радио алоқа билан тўлиқ таъминлаш мўлжалланмоқда. Аҳолида телефонлар сони 13,5 фоиз кўпаяди, шаҳарлараро телефон каналларининг узунлиги деярли уч баравар ортади.

Инвестиция программаси иқтисодий-социал жиҳатдан қайта йўналтириш бўйича принципиал кўрсатма ва қарорлардан келиб чиққан ҳолда шакллантирилган ва у молиявий соғломлаштиришга, қурилиш жараёнини нормаллаштиришга қаратилган. Халқ хўжалик комплексини ривожлантиришга барча молиявий манбалар ҳисобидан 8,8 миллиард сўм ажратилади, бу 1989 йил планидан 15 фоиз ва беш йиллик топшириғидан 8,2 фоиз ортиқдир. Барча капитал маблағлар хўжалик юритишнинг янги шароитида корхона ва ташкилотлар инвестиция фондининг, кооператив ва жамоат ташкилотлари, колхозлар ва аҳоли маблағининг ўсишига боғлиқ ҳолда ҳисоблаб чиқилган.

Ишлаётган корхоналарни техника билан қайта қуроллантириш ва уларни реконструкция қилиш учун ишлаб чиқариш қурилишига ажратилган барча маблағнинг деярли ярмиси йўналтирилади.

Планда **ноишлаб чиқариш тармоғини биринчи навбатда ривожлантириш** ишларини изчиллик билан амалга ошириш кўзда тутилади. Шу мақсадларга барча молиявий ресурсларнинг қарийб 44 фоизи ажратилади — бу 3,9 миллиард сўмни ташкил этади, яъни беш йиллик планида кўзда тутилганидан 1,5 баравар кўпроқ. Бу билан ижтимоий тармоқ моддий базасининг ривожланишига эътиборсиз ёндашишга барҳам беришда катта амалий қадам қўйилади.

Куч ва маблағларни кўп сонли иншоотларга сочиб юборишга барҳам бериш, халқ хўжалигида вужудга келадиган баъзи қийинчиликларга қарамасдан, айрим иншоотларни қуришни тўхтатиб қўйиш каби мураккаб ишларни кучайтиришга тўғри келади. Янги қурилишларни бошлаш жуда чекланмоқда — бунда қурилишга фақат қишлоқ хўжалик маҳсулотини қайта ишлаш ва сақлаш ҳамда халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлган айрим ҳоллардагина йўл қўйилади. Норматив 75 фоизлигида тугалланмаган қурилиш улуши 78 фоизни ташкил этади, меъёрдан ортиқчаси 218 миллион сўмни ташкил этади.

(Давоми учинчи бетда).

ЎН БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ЎН ИККИНЧИ СЕССИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1990 ЙИЛГА МЎЛЖАЛЛАНГАН ДАВЛАТ ПЛАНИ ТЎҒРИСИДА ҲАМДА ЎЗБЕКИСТОН ССРни ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ 1989 ЙИЛГИ ДАВЛАТ ПЛАНИ ҚАНДАЙ БАЖАРИЛАЁТГАНИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши биринчи, иккинчи бетларда).

Пудрат ишлари программасида 5 миллиард 255 миллион сўмлик ҳажмда иш бажариш мўлжалланмоқда, бу 1989 йилга нисбатан 6,2 фоизга ортиқдир. Улар маблағ ва қурилиш-монтаж ишларига мувофиқ ҳолда бажарилади. Қурилиш ташкилотлари ва қурилиш материаллари ишлаб чиқариш базасини мустаҳкамлаш мақсадида Давлат план комитети планда бу мақсадлар учун марказлаштирилган маблағларни уларни бошқа тармоқлар бўйича қайта тақсимлаш ва ўртача 3 фоизга камайтириш ҳисобига оширишни мўлжалламоқда.

1990 йилга мўлжалланган моддий-техника таъминоти плани ҳақида Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, Ўзбекистон ССР давлат моддий-техника таъминоти комитетининг раиси ўртоқ Т. Я. Шарипов қиладиган докладни ҳисобга олиб, биз ўз томонимиздан шуни айтамизки, СССР Давлат план комитети номенклатураси бўйича, барча лимит ва фондларни ажратиш ёғоч материаллардан ташқари тўла ҳал этилган. Таъминот органларининг вазифаси бу ишларни ўз вақтида биркитиш ва амалга оширишни назорат қилиб туришдан иборат.

Планда депутатларнинг наказлари асосида **республика ва областларда ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштириш** ва ривожлантириш масалаларини ҳал қилишга айниқса, катта эътибор берилди. Кўзда тутилган планларни амалга оширишда халқ депутатлари маҳаллий Советларининг иқтисодий ва ижтимоий тараққиётни тезлаштириш, улар территориясидаги аҳолининг турмуш шароитини яхшилашдан иқтисодий манфаатдорлигини ошириш ҳал этувчи роль ўйнаши лозим.

Территориал ривожланишнинг муҳим йўналишларидан бири — Қорақалпоғистон АССР бўйича маълум қарорларни амалга оширишдаги тадбирлар комплексини алоҳида кўрсатиш зарур. Бунда **Оролбўйидаги атроф-муҳитни яхшилаш** йўналишлари алоҳида кўрсатилган. Бу мақсадларга кўп миқдорда капитал маблағ ажратилган. Фақат сув хўжалиги қурилишига 300 миллион сўмдан ортиқ пул ажратилади, бу беш йиллик план топшириқларидан деярли икки баравар кўпдир. Қорақалпоғистон аҳолисини сифатли ичимлик сув билан таъминлаш учун узунлиги 102 километр ва қуввати бир кеча-кундузда 170 минг кубометрли йирик магистрал сув қувурини қуриб битириб, ишга тушириш ҳамда қишлоқ жойларида 824 километр водопровод тармоқлари қуриш кўзда тутилади.

Андижон, Наманган ва Фарғона областлари хўжаликларини ривожлантириш кўрсаткичлари СССР Министрлар Советининг Фарғона водийси областларида аҳолининг иш билан таъминланишини ошириш учун шароит яратиш бўйича кечиктириб бўлмайдиган тадбирлари ҳақидаги қарори талабларидан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқилди.

Планда Ўзбекистон пойтахтини алоҳида — Тошкент шаҳрини, айниқса, унинг тарихий районларини қайта қуриш ва янада ривожлантириш бўйича масалалар комплекси ишлаб чиқилган.

Республикамизнинг барча бошқа областларини барқарор равишда янада ривожлантириш кўзда тутилган.

Ишлаб чиқаришнинг барча тармоқларида зарарли чиқиндиларни ҳаво ва сув ҳавзаларига ташлашни қисқартириш, ерлардан унумли фойдаланиш кўзда тутилган. Лекин республикада, айниқса, Тошкент, Фарғона областлари, Амударё этаклари ва бир қатор районларда атроф-муҳитдаги вазият меъёрида деб бўлмайди. Шунинг учун корхона ва хўжаликлар, тармоқлар томонидан ишлаб чиқилаётган тадбирлар ўз миқёсига кўра вазиятни тубдан яхшилашга қодир эмас. Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети **атроф-муҳитни муҳофазалаш ишини янада фаолроқ** олиб бориши керак.

Планда умумиқтисодий кўрсаткичлар қўйилган мақсадларни амалга оширишга мувофиқ қилиб белгиланди.

Миллий даромаднинг беш йиллик планда кўзда тутилган 5,5 фоиз ўрнига 5,9 фоиз ўсиши мўлжалланмоқда, бу олдинги йилларда йўл қўйилган қолоқликни деярли бартараф этиш имконини беради. Халқ хўжалиги бўйича **меҳнат унумдорлиги** 3,9 фоизга ошади, шу омил ҳисобига миллий даромаднинг ўсиши 1989 йилдаги 54 фоиз ўрнига 68 фоизни ташкил этади. **Фондлар самарадорлигини** бир йилда 2 фоиз ўсиши мўлжалланяпти.

Ўзбекистон ССРни ўн иккинчи беш йилликнинг якунловчи йилида иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг вазифалари ва йўналишлари шулардан иборат. Мавжуд резервлар ва ўсишни жадаллаштириш имкониятларини сафарбар қилиш натижасида шунга эришилдики, **1990 йил учун мўлжалланган вазифалар беш йиллик планда шу йил учун белгиланган даражага тўғри келади ёки ундан ошади.**

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

План лойиҳаси билан таништиришни тугатар эканман, диққатингизни унинг яна бир ўзига хос хусусиятига қаратишни лозим топдим, яъни бу план республикамизнинг ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш принципларига ўтиш арафасида **унинг иқтисодий мустақиллигини кенгайтириш талабларини ҳисобга олган ҳолда тузилган.** Шуни айтиб ўтиш керакки, янги хўжалик юритиш механизмининг айрим талаблари лойиҳада ўз аксини топди ва ҳаммамиз бу ишни фаол давом эттиришимиз керак. Энг асосийси — республикамизнинг шароити, ўзига хос хусусияти, анъаналари ва манбаларидан келиб чиққан ҳолда территориал хўжалик ҳисобининг ўз концепциясини ишлаб чиқишдир.

Бизнинг мулк тушунчасига бўлган муносабатимизни аниқламай туриб, хўжалик ҳисобига ўтиб бўлмайди. Фикримизча, ер ости бойликлари, ёқилғи ва минерал ресурслар, ўрмонлар, асосий ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш фондлари ва бошқалар республика мулкининг ажралмас қисмидир. Бир неча республика ҳамкорликда фойдаланадиган ресурслар, масалан, дарё сувлари Умумиттифоқ мулки бўлса, тўғри бўлса керак.

Шуни айтиш керакки, бугунги кунда хўжалик юритиш механизми, республиканинг кейинги ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш йўлларини белгилаш хусусида турли нуқтаи назарлар мавжуд.

Матбуотда пахта етиштириш меъёрини белгилаш, унинг нархи, миллий даромадни ҳисоблаш услуби ва ҳоказо масалалар бўйича жуда кўп таклифлар эълон қилинмоқда. Филологлардан тортиб физика ва олий математика мутахассисларигача кенг доирадаги муаллифларнинг чиқишлари бу муаммолар кўпчиликни қизиқтираётганлигини билдиради.

Бу мақолаларнинг мазмуни кўпинча қуруқ сафсатабозликдан иборат бўлиб, уларнинг мақсади нима, деган савол туғилади. Шуни ишонч билан айтиш мумкинки, бу мақолалар ҳар ҳолда мутахассисларга ҳам, республикамизни янада ривожлантириш муаммоларини ҳал қилиш устида жон куйдириб ишлаётган кишилар кенг доирасига ҳам мўлжалланган. Шу муносабат билан бирон-бир граждафиннинг исталган масалалар бўйича фикр билдира олиш ҳуқуқини ҳеч бир камситмай ва бунинг устига, ҳар бир самимий таклифда заррача бўлса ҳам тўғри фикр бўлиши мумкинлигини ҳисобга олган ҳолда, оммавий ахборот воситаларининг раҳбарлари материалларни билимдон ва холис мутахассислар фикрини билганларидан кейингина эълон қилсалар, мақсадга мувофиқ бўларди, деб ўйлаймиз.

Биз фақат шуни эсдан чиқармаслигимиз керакки, аниқ мақсадни кўзлаб, унумли меҳнат қилмасак, ҳеч қандай «мўъжиза-механизм» ёки хўжалик ҳисоби бизга ёрдам беролмайди. Мазкур план лойиҳасини тайёрлаш жараёнида ва уни Марказий Комитетда ҳамда ҳукуматда муҳокама қилишда биз шунга асосландикки, ундаги топшириқлар, агар улар батафсил ўйланган конкрет ташкилий тадбирлар системаси билан мустаҳкамланмаса, бажарилмай қолиши мумкин. Бу тадбирларнинг кўп қисми планга унинг ажралмас қисми сифатида киритилди. Бир қатор товар турлари бўйича давлат буюртмаси белгилаш тўғрисида қарор қабул қилинди. Давлат буюртмаси ўз ичига ижтимоий арзон баҳоларда енгил саноат моллари етказиб берилишини, маҳаллий қурилиш материаллари ишлаб чиқарилиши, қишлоқ хўжалик маҳсулотининг баъзи бир турлари, энг аввало, озиқ-овқат ва ҳоказо сотиб олинишини қамраб олади.

Биз ишонамизки, Ўзбекистон ССР Олий Совети мустақил республиканинг олий ҳуқуқи — **ўз гражданларини етарли даражада ижтимоий ҳимоя қилиш** ҳуқуқига мувофиқ кишилар ва меҳнат коллективларининг ҳуқуқларини, бутун халқ хўжалиги комплексининг манфаатларини ҳимояловчи бу тадбирни қўллаб-қувватлайди.

Ўтган йиллардан фарқли равишда давлат план интизомига риоя қилиш, маҳсулот ишлаб чиқариш ва етказиб бериш, ишларни бажариш, нархларга қатъий риоя қилиш устидан қаттиқ ва талабчан назорат ўрнатилади. Капитал қурилишга, энг аввало тугалланмаган қурилишларни қисқартиришга, ўз вақтида маблағ беришга, қурилиш учун ер участкалари ажратиш ва озиқ-овқат маҳсулотлари тайёрлаш масалаларига эътибор кучаяди.

Янги йилнинг дастлабки кунларидан хўжалик қурилишининг барча соҳаларида иш аниқ ва бир маромда олиб борилишини таъминлаш учун ташкилий ишларнинг бутун комплексини яқин вақтда ишлаб чиқиб, ишга солиш зарур.

Ўртоқлар, 1990 йил планининг амалга оширилиши иқтисодиётни тўла соғломлаштириш, республика халқ хўжалигини ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг сифат жиҳатдан янги даражасига кўтариш йўлидаги муҳим қадам бўлади, деб умид билдиришга ижозат бергайсиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССРнинг 1990 ЙИЛГИ ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ЛОЙИҲАСИ ТЎҒРИСИДА ВА ЎЗБЕКИСТОН ССРнинг 1988 ЙИЛГИ ДАВЛАТ БЮДЖЕТИНИНГ ИЖРОСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР молия министри депутат И. И. МАМАТИСАЕВ доклади

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджети лойиҳасини сизларнинг муҳокамангизга тақдим этади. Лойиҳа КПСС XXVII съездининг, Ўзбекистон Компартияси XXI съездининг, XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг ва СССР Олий Совети иккинчи сессиясининг қарорларига мувофиқ ишлаб чиқилган. Ўзбекистон ССР Давлат бюджетининг лойиҳасида хўжалик юритиш самарадорлигини янада ошириш, иқтисодий тежашни кучайтириш, аҳолининг талаб ва эҳтиёжлари билан боғлиқ бўлган ҳамма соҳаларни илдамроқ ривожлантириш ҳисобга олинган.

1990 йилги бюджет лойиҳасини тузишда мамлакатда ўтказилаётган молиявий сиёсатга нисбатан янгича ёндашувлар эътиборга олинган. Янги молиявий сиёсатда пул муомаласини мустаҳкамлаш, социал эҳтиёжларга кўпроқ маблағ ажратиш кўзда тутилмоқда. Ишлаб чиқаришни ривожлантириш харажатларига нисбатан аҳолининг моддий ва ижтимоий-маданий эҳтиёжларини қондиришга сарфланадиган маблағларни илдамроқ кўпайтириш белгиланган.

Бюджет лойиҳасида истиқболда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим вазифаларини амалга ошириш учун мустаҳкам молиявий асосларни вужудга келтиришга қаратилган жуда муҳим тадбирий чоралар кўзда тутилган.

Республиканинг 1990 йилги бюджети лойиҳасини ишлаб чиқиш чоғида экономиканинг ҳолати, молия ва пул муомаласининг аҳволи, уларнинг аҳволини нормаллаштириш вазифалари эътиборга олинди. Аввало, иқтисодиётнинг асосий бўғинида, корхона ва бирлашмаларда маблағни ўз меҳнати эвазига ишлаб топиш принципларини изчиллик билан амалга оширишга ҳаракат қилинди, бу тадбир корхона ва тармоқларнинг ўз молиявий базасини мустаҳкамлаш, молиявий ресурсларни халқ фаровонлигининг энг муҳим муаммоларини жадал ҳал этишга жамлаш, маблағларни энг муҳим соҳаларга кўпроқ сарфлаш имконини беради.

Шунга мувофиқ равишда ҳамда республикани иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1990 йилги плани лойиҳасидаги асосий кўрсаткичларга мувофиқ Ўзбекистон ССРнинг келгуси йилги Давлат бюджети лойиҳаси 11 миллиард 499 миллион 600 минг сўм ҳажмида ёки Ўзбекистон ССР Олий Совети 1989 йил учун тасдиқлаган бюджетга нисбатан 15 фоиз кўп қилиб белгиланди. Ўтган йилларда бўлганидек, бюджет даромадларининг асосий қисмини оборот солиғидан ва фойдадан тўловлар ташкил этади. Бюджет барча даромадларининг 47,9 фоизи шу тўловлар улушига тўғри келади.

Оборот солиғи товарлар ишлаб чиқариш ва сотиш плани лойиҳасига биноан 3 миллиард 997 миллион 400 минг сўмни ташкил этади. 1990 йилда бюджет даромад манбаининг мана шу тури мавқеи анча мустаҳкамланади. Саноатнинг «Б» группаси маҳсулоти тез суръатлар билан кўпайиши, истеъмол бозори зарур моллар ва хизматлар билан янада кўпроқ тўлдирилиши туфайли 1990 йилда оборот солиғи тушумлари бу йил учун тасдиқланган планга нисбатан 11,6 фоиз ортади.

Ҳатто молиявий ресурслар тушумининг оборот солиғи каби марказлаштирилган анъанавий манбаида ҳам ўзгаришлар бўлмоқда. Шу йилдан бошлаб оборот солиғи кўпайишининг 30 фоизгача бўлган қисмидан енгил саноат моллари ишлаб чиқаришни кўпайтирган меҳнат коллективларини рағбатлантириш учун, шунингдек, бошқа тармоқларнинг корхоналарида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган ихтисослаштирилган корхоналарни вужудга келтириш учун фойдаланиш мумкин.

Оборот солиғининг ишлаб чиқаришни иқтисодий рағбатлантириш системаси билан боғлиқлиги кучайтирилади. Болаларга аталган моллар ва катта ёшдаги кишиларга аталган молларни социал жиҳатдан пастроқ нархларда ишлаб чиқариш оқибатида кўриладиган зарарнинг ўрни енгил саноат корхоналаридан олинадиган оборот солиғи ҳисобига қопланади. 1990 йилда мана шу ва бошқа молларни ишлаб чиқариш учун республика бюджетидан 190 миллион сўм ёки бу йилга нисбатан 6,5 фоиз кўп маблағ сарфлаш режалаштирилмоқда.

Кооперативлардан олинадиган солиқ — бюджет даромадларининг нисбатан янги манбаидир. 1990 йилда шу модда бўйича бюджетга 80 миллион сўм миқдорида пул тушади, деб белгиланмоқда.

Кооперативчилик ҳаракати республиканинг иқтисодий, турмушида тобора сезиларли роль ўйнамоқда. Шу йилнинг биринчи ярмидагина кооперативлар 1988 йилга нисбатан 2 баравар кўп маҳсулот ишлаб чиқарди, иш ва хизматларни ҳам икки баравар кўп бажарди.

Халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кенгайтиришга ва турли-туман хизматлар кўрсатишга амалий ҳисса қўшаётган кооперативлар республикада ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга арзийди ва қўллаб-қувватланмоқда ҳам.

Шу билан бирга кооперативчилик ҳаракатини ривожлантиришдаги ишлар таҳлил қилиб кўрилганида шу нарса маълум бўлдики, бу соҳада баъзи бир салбий ҳолатлар рўй бера бошлади. Кейинги вақтларда харид-савдо, тайёрлов, воситачилик, концерт уюштирувчи ва бошқа кооперативлар сони ўзга хил ишлаб чиқариш кооперативларига нисбатан тезроқ суръатлар билан кўпайди, улар давлат товар ресурсларини олиб сотиш билан, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва бошқа маҳсулотларни республикадан ташқарига юбориш билан шуғулландилар ва шу тариқа маҳсулотларнинг камчиллигини келтириб чиқардилар, бу эса нарх-навонинг ошишига олиб бормоқда. Давлат нарх-наво даражасини сақлаб қолиш учун баъзи маҳсулотларни паст нархда сотаётганидан шахсий бойлик орттириш мақсадида фойдаланган кооператорлар ғаразли мақсадда бошқа суиистеъмолларга ҳам йўл қўйдилар. Ҳатто пул ва материал-товар ресурсларини ўзлаштириб олиш, талон-тарож қилиш билан шуғулланиб, камомадни келтириб чиқардилар.

Шу муносабат билан кооперациянинг катта имкониятларидан иложи борича унумли фойдаланиш, аҳолининг молларга ва хизматларга бўлган эҳтиёжларини қондириш билан бевосита шуғулланадиган кооперативларни янада ривожлантириш мақсадида республика Олий Совети Президиуми ва Министрлар Совети кооперативларнинг фаолиятини тартибга солиш ва улардан солиқ ундириб олиш тўғрисида тегишли ҳужжатларни қабул қилдилар.

Аҳолидан олинадиган солиқлар бюджетда умуман 730 миллион 600 минг сўм миқдорида режалаштирилмоқда. Бу солиқларнинг бюджет ҳажмидаги салмоғи 6,4 фоизни ташкил этади. Ишчи ва хизматчилардан олинадиган даромад солиғи меҳнат ҳақи фондининг белгиланган тарзда кўпайиши ва солиқ солишнинг амалдаги ставкалари эътиборга олиниб режалаштирилган. Ижтимоий соҳанинг энг ўткир ва энг долзарб муаммоларини ҳал этишга ресурсларни устун даражада ишлатиш — бюджетнинг муҳим хусусиятидир.

Бюджетдан ижтимоий эҳтиёжларни қондиришга сарфланадиган ҳамма маблағлар 1990 йилда 9,5 миллиард сўмдан ошади ва бюджет ҳажмининг 83 фоиздан кўпроғини ташкил этади.

Ижтимоий-маданий тадбирларни амалга ошириш учун 6 миллиард 100 миллион сўм **сарфланади** ва бу харажатлар шу йилги планга нисбатан қарийб 700 миллион сўм миқдорида ёки 12,9 фоиз кўпаяди, ҳозирги беш йилликда ўртача йиллик ўсиш суръати эса тахминан 9 фоизни ташкил этади. Бу эса ҳосил қилинган миллий даромаднинг кўпайиш суръатларига нисбатан 2 баравардан зиёд ортиқдир.

Ижтимоий-маданий соҳага ажратиладиган бу маблағлар пенсияларнинг минимал миқдорини кўпайтириш, овқатланиш, дори-дармон, юмшоқ анжомлар билан таъминланиш нормаларини ошириш ва бараварлаштириб олиш, соғлиқни сақлаш, олий ўқув юртлари, социал таъминот, маданий-маърифий муассасалар ходимларининг иш ҳақини янада оширишга пул ажратиш имконини беради.

Масалан, мактабгача тарбия муассасаларида болаларнинг овқатланиши учун қилинадиган харажатнинг ўртача нормалари 15,8 фоиз, жисмоний ва ақлий нуқсонлари бўлган болаларнинг интернат-мактабларида ва умумий типдаги мактабларда эса 1,5 баравардан зиёд оширилади. Барча интернат-мактаблар ва болалар уйлари учун янгидан қабул қилинадиган болаларга кийим-кечак, пойабзал, юмшоқ анжомлар сотиб олиш харажатларининг пул нормалари 1990 йилда 1,7 баравар, ишлаб турган интернат уйлар ва болалар уйларини тўлдириш учун эса қарийб 2 баравар ортади. Махсус ҳунар техника билим юртларидаги ўқувчиларнинг овқатланиш нормалари ҳам кўпайтирилади.

Олий ва ўрта махсус ўқув юртларининг хусусий квартираларда яшаб турган студентлари ва ўқувчилари моддий аҳволини яхшилаш учун ҳамда студентларни Армия сафидан барвақт бўшатиш ва Армияга чақиришни тўхтатиш муносабати билан олий ўқув юртларининг қўшимча харажатларини қоплаш учун зарур маблағлар кўзда тутилмоқда.

Халқ таълими муассасалари учун компьютер техникаси сотиб олишга ва уларни техника билан жиҳозлашга зарур маблағ ажратиш режалаштирилмоқда. 1990 йилда халқ таълими муассасаларини капитал ремонт қилиш харажатлари нормалари ҳам кўпайтирилади.

Бюджетда ижтимоий хизматнинг оилавий болалар боғчалари каби янги илғор усулини жорий қилиш учун зарур маблағ кўзда тутилмоқда, бу усул аҳолини мактабгача тарбия муассасалари билан таъминлашни тахминан 40 фоизгача ошириш имконини беради.

Бошланғич синфларнинг ўқувчилари учун мактабларда қулайроқ шароит яратиш мақсадида 1990 йилдан бошлаб маҳаллий бюджетларнинг маблағлари ҳисобидан бир марта бепул нонушта бериш йўлга қўйилади.

Соғлиқни сақлаш харажатларининг ўсиши 18,9 фоиз миқдорида режалаштирилган. 1990 йилда бу харажатлар 1 миллиард 542 миллион 800 минг сўмни ташкил этади. Медицина техникасини сотиб олишга 1989 йилга нисбатан 1,5 баравар кўп маблағ ажратилади. Бунинг учун 74,7 миллион сўм харажат қилиш мўлжалланмоқда.

Туғуруқхоналарда, касалхоналарнинг эндокринология бўлимларида ва болалар санаторийларида бир беморга озиқ-овқат учун маблағ сарфлаш нормаси учдан бир ҳисса, кундузги стационарларда эса икки баравардан зиёд оширилади. СПИД билан оғриган, миокард инфарктни бошдан кечирган, юраги, жигарини кўчириб ўтказиш операцияси қилинган, паркинсон касаллигига учраган беморлар учун дори-дармон бепул бериладиган бўлади.

Орол денгизи атрофидаги экология ва санитария вазияти оғирлигини эътиборга олиб минтақада беморларнинг овқатланиши ва дори-дармон сотиб олиш учун оширилган харажат нормалари муддатидан (1990 йилнинг январидан бошлаб бу) аввал жорий қилинади, бунинг учун зарур маблағлар ажратиб берилади.

1990 йилги бюджет лойиҳасида **жисмоний тарбияга ажратиладиган маблағларни** анча — 46,6 фоиз кўпайтириш кўзда тутилмоқда.

Кам даромадли ва кўп болали оилаларга болалар учун нафақа, кексаларга пенсия тўлаш, интернат уйларда қариялар ва инвалидларни боқиш учун республика бюджети ҳисобидан 1 миллиард 300 миллион сўмдан кўпроқ маблағ бериш мўлжалланмоқда. Беш йиллик бошланганидан буён республика Давлат бюджетидан социал таъминот эҳтиёжларига ажратилаётган маблағлар 1,5 баравар кўпайтирилмоқда.

Бюджет лойиҳасида пенсияларнинг минимал миқдорини оширишга, байналмилалчи жангчиларга, Улуғ Ватан урушининг ветеранларига, фронтда ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг хотинларига ва ота-оналарига қўшимча имтиёзлар беришга оид тадбирлар тўла-тўкис ҳисобга олинган. Бу ишларга 306 миллион 800 минг сўм сарфлаш режалаштирилмоқда. Бу тадбирлар ишчи ва хизматчиларнинг маошига ой сайин 20 сўм, колхозчиларнинг даромадларига 30 сўм қўшади. 1990 йилда бунинг учун зарур бўлган маблағларни бюджетдан тўла-тўкис ажратиб бериш лойиҳада кўзда тутилган.

Болаликдан ногирон кишилар 1990 йил 1 январдан бошлаб ойлик нафақаларига дурустгина қўшимча оладилар. Болаликдан ногиронларнинг II ва I группалари учун қўшимча 25 фоиздан 40 фоизгача, 16 ёшгача бўлган болаликдан ногиронларга эса 1,3 баравардан зиёд ортади.

Илгари бюджет учун ундириб олинадиган қўшимча маблағларнинг анчагина қисми энди корхоналар ихтиёрида қолдирилади. Ҳозирги вақтда Иттифоқ-республика ва республика қарамоғидаги корхона ва ташкилотларнинг ихтиёрида 4 миллиард 300 миллион сўм пул бор, иқтисодий рағбатлантириш фондлари маблағларининг қолдиқларини ҳисобга олганда бу маблағ 1990 йилда Қорақалпоғистон АССР Давлат бюджети, областларнинг ва Тошкент шаҳрининг маҳаллий бюджетлари ихтиёридаги маблағга деярли тенг бўлади.

Тажрибанинг кўрсатишича, бир қанча меҳнат коллективлари ўз корхонасини ривожлантириш истиқболларини эътибор билан ўрганиб, фондларни сарфлашга пухта ўйлаб ёндошдилар: кам даромадли ва кўп болали оилаларга моддий ёрдам миқдорини, пенсияларнинг минимал миқдорига қўшимчаларни белгиладилар ва ижтимоий тусдаги бошқа муаммоларни ҳал этишни режалаштирдилар.

Масалан, «Средазгазпром» ишлаб чиқариш бирлашмасига қарашли «Узбектрансгаз», СССР Энергетика ва электрлаштириш министрлигига қарашли «Гидропроект» Ўрта Осиё бўлими, СССР Геология министрлигига қарашли «Краснохолмск» геология ишлаб чиқариш бирлашмасининг ва Тошкент «Малика» трикотаж ишлаб чиқариш бирлашмасининг меҳнат коллективлари кенгашлари қарорига биноан бу мақсадлар учун моддий рағбатлантириш ва меҳнат ҳақи фондидан бир ходим ҳисобига 1,5 минг сўмдан 3 минг сўмгача миқдорида маблағ ишлатилди.

«Гидропроект» Ўрта Осиё бўлимида 1989 йил кам даромадли оилаларга қўшимча бериш учун 8,6 минг сўм сарфлаш мўлжалланмоқда.

Лекин бундай ижобий мисоллар ҳозирча кўп эмас. Аммо ҳар бир тармоқда ҳал этилмаган ижтимоий муаммолар ҳам, уларни ҳал этиш учун зарур имкониятлар ҳам бор. Мана шу имкониятлардан ишнинг кўзини билиб фойдаланмоқ керак.

1990 йилги иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш плани лойиҳасига биноан халқ **хўжалиги тармоқларини ривожлантиришга** жами 10 миллиард 759 миллион 400 минг сўм сарфлаш мўлжалланмоқда. Бу ишга бюджет ҳисобидан 5 миллиард 44 миллион 300 минг сўм, яъни бу йилга нисбатан 702 миллион сўм кўп маблағ сарфлаш режалаштирилган.

Капитал ишларни пул билан таъминлаш манбалари ўзгармоқда — ўз маблағлари ва қарз маблағларининг роли оширилмоқда. Капитал қурилишларни пул билан таъминлаш планига мувофиқ мўлжалланган 4 миллиард 274 миллион 300 минг сўмдан 2 миллиард 302 миллион 200 минг сўмни бюджет маблағи ҳисобидан қоплаш кўзда тутилмоқда. Бунда ноишлаб чиқариш иншоотлари, яъни уй-жой ва ижтимоий-маданий объектлар қуришнинг салмоғи анча ортади, уларни бюджет ҳисобидан пул билан таъминлаш ҳозирча асосан сақланиб қолади.

Ҳозир ишлаб чиқариш иншоотлари қурилишида пул билан таъминлаш манбаи тарзида кредитдан кенгроқ фойдаланилмоқда. Иқтисодиёт учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган айрим объектлардан ташқари ишлаб чиқариш иншоотлари қурилиши фақат кредит ҳисобидан олиб борилиши керак.

Моддий қийматлар, ускуналар запасини камайтириш ва уларни хўжалик оборатига жалб этиш мақсадида капитал қурилишда 155 миллион сўм ҳажмидаги ички ресурсларни сафарбар этиш топшириғи ҳам белгиланган.

План ва бюджет лойиҳаларида республика агросаноат комплексини янада ривожлантиришни, Озиқ-овқат программаси топшириқларини амалга оширишни пул ресурслари билан таъминлашга алоҳида эътибор берилган.

Агросаноат комплексининг тармоқларини ривожлантиришга, унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлашга, ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаш ва индустриялашга, қишлоқдаги маданий-маиший қурилиш ва ободончиликни кенг миқёсда ривожлантиришга 5 миллиард 424 миллион 300 минг сўм ёки иқтисодиётга сарфланадиган барча маблағнинг 50,4 фоизини сарфлаш кўзда тутилган, шундан 2 миллиард 356 миллион сўм ёки республика бюджетининг халқ хўжалигини ривожлантиришга ажратилган барча маблағидан 46,7 фоизи бюджет ҳисобидан ажратиб берилади.

План ва бюджет лойиҳаларида қишлоқ хўжалигини моддий рағбатлантиришни янада кенгайтириш таъминланади. Совхозларнинг ва бошқа давлат қишлоқ хўжалик корхоналарининг 1990 йилдаги фойдаси 854 миллион 400 минг сўм миқдорида белгиланган, бу фойда деярли тўла-тўкис хўжаликларнинг ихтиёрида қолдирилади.

Республика Давлат бюджетида қишлоқ хўжалик маҳсулотининг харид нархларига табақалаштирилган қўшимча тўлаш учун колхоз ва совхозларга бюджетдан 830 миллион сўм бериш мўлжалалнмоқда.

Уй-жой-коммунал хўжалигини, транспорт ва алоқани бюджетдан пул билан таъминлашга 1990 йилда 755 миллион 500 минг сўм ёки 1989 йил учун тасдиқланганига нисбатан 21,7 фоиз кўп маблағ ажратиш режалаштирилмоқда. 1990 йилда уй-жой фондини капитал ремонт қилиш харажатлари 12,3 фоиз кўпайтирилади.

Давлат ҳокимиятини, бошқарув идоралари ва судларни сақлашга бюджетдан 94,2 миллион сўм миқдорида маблағ ажратиш белгиланган, бу — бюджетдаги ҳамма харажатларнинг 0,8 фоизини ташкил этади.

Республикада давлат бошқарув идораларининг таркиби ва структурасини янада такомиллаштириш, аппарат ходимлари сонини қисқартириш ва уларни сақлашга қилинадиган харажатларни камайтириш ишлари амалга оширилмоқда. Шу билан бирга республикада бошқарув идораларининг харажатлари ҳали ҳам секинлик билан қисқартирилмоқда.

Боя айтиб ўтганимдек, Ўзбекистон ССРнинг Давлат бюджети республика Олий Совети томонидан 1989 йил учун тасдиқланган бюджетдан 15 фоиз ортади. Бу — юқори суръатда ўсиш демакдир. У ҳозирги беш йилликнинг ўтган тўрт йилидаги ўртача йиллик ўсишдан қарийб 2,5 баравар ортиқдир.

Келгуси йил бюджетининг лойиҳасида кўзда тутилган харажатларни қоплаш учун бюджетнинг даромадлари 11 миллиард 164 милион 500 минг сўм миқдорида белгиланди. 3 миллиард 122 миллион 200 минг сўм субвенция (Иттифоқ бюджетидан бериладиган ёрдам) ҳам шу жумлага киради. Бу — иттифоқ бюджетидан аҳолининг таъминот даражасини тенглаштириш, шунингдек даромадларнинг амалдаги нарх-наво системаси шароитида регионлар ўртасида нотекис тақсимланиши муносабати билан олинмай қоладиган даромадларнинг ўрнини қоплаш учун бериладиган маблағдир. Шу билан бирга 1990 йилги бюджет лойиҳасида харажатларни тўла-тўкис қоплаш учун 335 миллион сўм етмайди. Бу эса бугун кўриб чиқилаётган бюджет лойиҳасининг тиғизлигидан далолат беради.

Бундай аҳвол бюджетга қўшимча даромадлар излаш ва туширишни тақозо қилади.

Хўш, республика бюджетининг даромадларини тўлдиришнинг асосий манбалари нималардан иборат?

Аввало, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни ва кўрсатиладиган хизмат ҳажмларини кўпайтириш ҳисобига тушадиган қўшимча даромадлар, моддий меҳнат ва молиявий ресурслардан тежаб-тергаб ва оқилона фойдаланиш, рентабелликни ошириш, унумсиз чиқимларни, ҳар қандай нобудгарчиликлар ва зарар кўришларни тугатиш йўли билан ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, молиявий назоратни кучайтириш ва, албатта, хўжалик юритишнинг юксак пировард натижаларга эришиш мақсадини кўзлайдиган илғор шакллари ва усулларини жорий қилиш мана шундай манбалардир.

Ниҳоят, республикада корхоналар, ташкилотлар, хўжаликлар орасида ва бўш маблағи бўлган аҳолига тарқатиш учун муайян мақсадни кўзлайдиган заёмлар чиқаришни уюштириш режалаштирилмоқда.

Республикада хўжалик механизмини такомиллаштириш ҳамда молиявий соғломлаштириш тадбирларини амалий равишда рўёбга чиқариш ишларининг ўтказилиши натижасида бу йил бирмунча ижобий силжишларга эришилди.

1989 йилнинг ўтган даврида банкларга ва хом ашё юборувчи корхоналарга қарзни тўлмаслик ҳажми қарийб ярмига қисқарди, ўз оборот маблағларининг етишмаслиги камайди, зарар кўрувчи корхоналар миқдори икки ҳисса озайди ҳамда кўрилган зарар миқдори 53 фоиз ёки 24 миллион сўм миқдорида камайди. Оборот маблағларини товар-материал бойликларининг нормативдан ортиқча запасларга сарфлаш дебитор қарзларга тўлаш қисқарди. Мана шуларнинг ҳаммаси республика халқ хўжалиги тармоқлари иқтисодиёти соғломлаша бошлаганидан далолат беради.

(Давоми тўртинчи бетда).

ЎН БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ЎН ИККИНЧИ СЕССИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН ССРнинг 1990 ЙИЛГИ ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ЛОЙИҲАСИ ТЎҒРИСИДА ВА ЎЗБЕКИСТОН ССРнинг 1988 ЙИЛГИ ДАВЛАТ БЮДЖЕТИНИНГ ИЖРОСИ ҲАҚИДА

(Давоми. Боши 3-бетда).

Аммо бу соғломлашув замирида ижобий жиҳатлардан ташқари бир қанча салбий жараёнлар ҳам бор. Халқ истеъмол қиладиган кўпгина моллар етишмай турган, бозор ривожланмаган шароитда кўпроқ фойда олишга интилиш оқибатида фойда хўжалик юритиш самарадорлиги ҳисобига эмас, балки нарх-навонинг ўсиши ҳисобига ошмоқда, бу эса пулнинг қадрсизланиши баттар кучайишига табиий равишда сабаб бўлади.

Афсуски, меҳнат ҳақи фондининг ўсиши кўпинча бошқариб бўлмайдиган тус олмоқда ҳамда товарлар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишнинг ўсишидан кўра анча илдамлаб кетмоқда, пул муомаласи издан чиқишига олиб бормоқда. Кейинги вақтларда республикада пул муомаласининг ҳолати кескинлашди. Товар ва хизматлар билан таъминланмаган пул миқдори кўпайди, қўшимча пул чиқариш ошди. Бу нарса Қорақалпоғистон АССРда, Андижон, Бухоро, Қашқадарё ва Сурхондарё областларида анча кучайди.

Пул муомаласидаги камчиликлар, аввало, туб иқтисодий ислоҳотнинг энг асосий принципларидан бири — ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишда меҳнаткашларнинг пул даромадлари рағбатлантирувчилик ролини ва меҳнат унумдорлигини ҳамда маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш билан чамбарчас боғлиқлигини кучайтириш принципини амалда бузишнинг оқибати бўлди. Меҳнатга ҳақ тўлашнинг ўсиш суръатлари меҳнат унумдорлигининг ортишидан илдамлаб кетганлиги каби салбий ҳодисалар кенг тарқалди, бу эса республиканинг кўпгина тармоқлари ва минтақаларида ишлаб топилмаган пулни тўлашдек яроқсиз практика билан бевосита боғлиқдир.

Илмий, лойиҳа-қидирув ва лойиҳа-конструкторлик ташкилотларида дуруст самара бўлмагани ҳолда иш ҳақи жуда ошириб юборилмоқда. Шу муносабат билан СССР Министрлар Совети илмий ташкилотларни тўла хўжалик ҳисобига ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтказиш тўғрисидаги қарори амал қилишини СССР Давлат қурилиш ишлари комитетига қарашли барча илмий ва лойиҳа ташкилотларига нисбатан бекор этиш тўғрисида қарор қабул қилди.

Мана шундай шароитда министрликлар ва идораларнинг, совет ва хўжалик ташкилотларининг истеъмол бозорини моллар ва хизматлар билан яхшироқ таъминлаш соҳасидаги куч-ғайратлари мутлақо етарли бўлмади. Шу йилнинг 10 ойи мобайнида аҳоли пул даромадларининг ўсиши чакана товар оборотининг ўсишидан уч баравар ошиб кетди. Кўпгина корхона ва ташкилотлар маҳсулот етказиб бериш юзасидан шартномага мувофиқ қабул қилган мажбуриятларини бажара олмаяпти, арзон моллар ишлаб чиқаришни асоссиз равишда қисқартирмоқда.

Кўпгина корхоналарнинг, бирлашма ва ташкилотларнинг раҳбарлари молиявий ресурслар билан ўзини ўзи таъминлаш даражасини ошириш заруратига ҳали ҳам эътибор бермаяптилар.

Ўзларининг хўжасизликларини давлат ҳисобига ва маблағларни тармоқ ичида қайтадан тақсимлаш йўли билан қоплаб юборишни хоҳловчи кишилар ҳозирча рентабелсиз ишлаш сабабларини чуқур ўрганаётганлардан ва корхоналар молиявий аҳволини тубдан яхшилаш юзасидан аниқ-равшан чора-тадбирлар кўрилишини таъминлаётганлардан кўпроқдирлар.

Фойда олиш планини бажармаётган ва пландан ортиқча зарар кўраётган корхоналар миқдори ҳали ҳам кўплиги ва 18,3 фоизга етиб бораётганлиги, салкам 80 миллион сўм зарар кўрилаётганлиги, 6 миллиард 200 миллион сўм пул чала қурилишларда, 450 миллион сўмдан кўпроқ пул эса товар-материал бойликларининг нормативдан ортиқча запасларида ҳаракатсиз ётганлиги шу билан изоҳланмасмикан?!

Зарар кўриб ишлаётган ва банкрот бўлган корхоналарни ижарага ёки кооперативларга топшириш ўринли бўлади, улар мазкур корхоналарнинг майдонидан ва асбоб-ускунасидан фойдаланиб, маҳсулот ишлаб чиқаришни ва рентабел ишлашни ташкил қила оладилар. Чала ётган объектларни, кераксиз ва ортиқча машина-ускуналарни сотиб юбориш йўли билан маблағларни сафарбар этишни йўлга қўйиш зарур. Ҳозиргидек мураккаб иқтисодий аҳволда биз давлат маблағларининг бундан буён ҳам ҳаракатсиз ётишига йўл қўя олмаймиз.

Республика министрликлари, идоралари ва маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари зарар кўрувчи корхоналарга дотация беришни шу йилнинг ўзидаёқ камида 30 фоиз қисқартиришлари керак. 1990 йилдан бошлаб эса бундай корхоналарни пул билан таъминлашни тасдиқланган рўйхатга мувофиқ амалга ошириш лозим. Бўшатиб олинадиган маблағ бюджетни тўлдиради.

Бу вазифаларнинг ҳаммаси «юқоридан» бериладиган кўрсатма ва топшириқлар билангина ҳал этилиши мумкин эмаслиги ўз-ўзидан равшан. Барча поғоналарда ва тармоқнинг ҳамма бўғинларида, ҳар бир меҳнат коллективида одамларнинг аҳвол-руҳиятини чуқур қайта қуриш керак. Ишлаб чиқариш, меҳнат, план ва молия интизомини бузиш ҳолларига қатъиян барҳам бериш зарур.

Республикамизда зарар кўришни тугатиш ва жамғармани ошириш учун имкониятлар бор. Ички хўжалик резервлари неча юз миллион сўмлаб ҳисобланишини айтиш кифоя. Вужудга келган шароитда унумсиз харажатлар ва исрофгарчиликларга, айниқса, тоқат қилиб бўлмайди, шу йилнинг биринчи ярмидагина бундай харажат ва исрофгарчиликлар 100 миллион сўмликдан ошиб кетди.

Фойда олиш юзасидан белгиланган топшириқлар бажарилишини таъминлаш учун меҳнат коллективлари ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, хўжаликлардаги резервларни ишга солиш, туб иқтисодий ислоҳотнинг, тўла хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи пул билан таъминлашнинг афзалликларидан фойдаланиш, харажатлар билан даромадларнинг молиявий-хўжалик фаолиятидаги мувофиқлигига оғишмай эришиш борасида сабот ва ғайрат билан ишлашлари керак бўлади.

Корхоналарнинг ўзини ўзи пул билан таъминлаш ва ўз харажатларини ўзи қоплаш принциплари асосида ишлаши учун нормал шароитларни таъминлаш мақсадида биз халқ хўжалиги тармоқларига онгли равишда сезиларли ёрдам бериш, бюджетга ундириб олинадиган фойда улушини қисқартириш йўлидан бордик.

Ҳозир тўла хўжалик ҳисоби асосида ишлаётган кўпгина корхона ва ташкилотларнинг молиявий аҳволи бирмунча мустаҳкамланди.

Чунончи, 1986 йилда бюджетга топшириладиган фойданинг улуши 42,7 фоизни ташкил қилган бўлса, 1990 йилги лойиҳада 31,1 фоизни ташкил қилади. Бундан ташқари, илгари амортизация ажратмалари тарзида бюджетга марказлаштирилган чамаси 100 миллион сўм молиявий ресурслар ишлаб чиқаришни ривожлантириш учун хўжаликларда қолдирилди.

Ҳозирги вақтда корхоналар ўзларининг ҳамма кундалик харажатларини ўз даромадлари ҳисобидан қондирибгина қолмай, иқтисодий рағбатлантириш фондларини вужудга келтириш билангина чекланмай, айни вақтда эркин молиявий ресурсларга ҳам эга бўлиб қолдилар, бу ресурслар 1989 йилнинг 1 январигача (Ўзбекистон ССР Министрлар Советига қарашли корхоналар доираси бўйича) 1 миллиард 300 миллион сўмни ташкил этди ёки бир йилнинг ўзида 33 фоиз, 1986 йилга нисбатан эса 2,2 баравар кўпайди.

Бизнинг назаримизда, шу маблағларни давлат мазкур корхона ва ташкилотлардан муайян муддатга қарз олиб, улардан фойдаланганлик учун муайян фойда тўлаш масаласини қўйиш ўринли бўлур эди.

Кўпгина корхоналар ортиқча маблағи бўлган ишловчилар ва аҳоли ўртасида акциялар тарқатиш юзасидан ўзларига бериб қўйилган ҳуқуқдан фойдаланмадилар, бу тадбир корхоналарнинггина, шу корхоналарга раҳбарлик қилувчи министрликлар ва идораларнинггина эмас, айни вақтда бутун республика халқ хўжалигининг ҳам иқтисодиятини молиявий жиҳатдан соғломлаштиришга кўмаклашган бўлур эди.

Хўжалик юритишнинг янги усуллари замирида яшириниб ётган иқтисодий омиллар ва воситаларни тўла-тўкис ишга солиш учун, аввало, корхоналарнинг бутун коллективини мавжуд ишлаб чиқариш резервларини қидириб топиш ва улардан моҳирона фойдаланишга сафарбар қилиш, чинакамига хўжалик юритишни ва давлат пулини ўз пулидек ҳисоблашни ўргатиш зарур.

СССР халқ депутатлари биринчи съездининг исрофгарчилик ва хўжасизликка қарши, меҳнат интизомини мустаҳкамлаш учун умуммиллий кураш кампаниясини ҳамма жойда авж олдириш тўғрисида халқ депутатлари Советларига, жамоат ташкилотлари ва ҳаракатларига, меҳнат коллективларига қилган даъвати тўла-тўкис рўёбга чиқарилиши зарур.

Ўртоқлар!

Республиканинг 1990 йилги плани ва бюджети лойиҳаларида Қорақалпоғистон АССРни, областларни ва Тошкент шаҳрини ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан янада ривожлантириш программаси белгиланган, бу программа халқ фаравонлигини ошириш мақсадини кўзлайди.

Республикада молиявий ресурсларни сафарбар этишда ва улардан фойдаланишда халқ депутатлари маҳаллий Советларининг мустақиллигини кенгайтириш ва масъулиятини ошириш сиёсати изчиллик билан ўтказилмоқда. Маҳаллий Советлар бюджетларининг шу Советлар территориясига жойлашган корхоналар фаолияти натижаларига боғлиқлиги кучаймоқда. Иттифоқ, Иттифоқ-республика ва республика қарамоғидаги корхоналарнинг фойдасидан тўловлар маҳаллий Советлар ихтиёрига тобора кўпроқ миқдорда берилмоқда. Маҳаллий бюджетлардан совхозларни, қишлоқ хўжалиги Давлат-кооператив комитети бошқа корхона ва ташкилотларини маблағ билан таъминлашга кўпроқ пул берилмоқда. Бу эса уларнинг ижтимоий муаммоларини ҳал этишга кўмаклашмоқда.

Қорақалпоғистон АССРнинг, областларнинг ва Тошкент шаҳрининг бюджетлари лойиҳалари Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджетига жами 4 миллиард 563 миллион сўм миқдорида, Ўзбекистон ССР Олий Совети томонидан 1989 йил учун тасдиқланганига нисбатан 14,9 фоиз кўп қилиб киритилган. Республика Давлат бюджетининг умумий харажатларида маҳаллий бюджетларнинг харажатлари 39,7 фоизни ташкил этади, чунончи:

	миллион сўм
Қорақалпоғистон АССР	386,2
Андижон области	370,4
Бухоро области	343,7
Қашқадарё области	326,6
Наманган области	309,3
Самарқанд области	458,1
Сурхондарё области	273,8
Сирдарё области	318,5
Тошкент области	523,8
Фарғона области	430,8
Хоразм области	247,5
Тошкент шаҳри	574,3

Қорақалпоғистон АССР, областлар ва Тошкент шаҳри халқ хўжалигини ривожлантиришга бюджетдан 773 миллион 200 минг сўм ажратилади, шу маблағ ҳисобига аҳолига керакли моллар ишлаб чиқаришни ва маиший хизматни кенгайтириш, уй-жой коммунал қурилиши ва ободончилик тадбирлари пул билан таъминланади.

Маҳаллий бюджетлардан ижтимоий-маданий тадбирларга 3 миллиард 656 миллион 100 минг сўм сарфланади ёки республиканинг халқ таълими, илм-фан, соғлиқни сақлаш ва социал таъминот учун қиладиган жами харажатларининг 59,9 фоизини ташкил этади.

Депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССРнинг 1988 йилги Давлат бюджети ижроси тўғрисидаги ҳисобот ҳам сизларнинг муҳокамангизга ва тасдиғингизга ҳавола қилинади. Бу бюджет даромадлар бўйича 10.949.344 минг сўм миқдорида ёки 102,8 фоиз ҳамда харажатлар бўйича 10.451.725 минг сўм миқдорида ёки 98,1 фоиз қилиб, даромадлар харажатлардан 497.619 минг сўм ошириб ижро этилди.

1988 йилги бюджетнинг ижроси тўғрисидаги батафсил ҳисобот депутатларга тарқатилган.

Депутат ўроқлар!

Давлат бюджетини бажариш ҳаммамиз учун умумий иш бўлиб қолиши, барча поғоналардаги маҳаллий Советлар, министрликлар ва идоралар, меҳнат коллективлари, молия-кредит системасидаги ҳамма бўлинмалар хўжалик ташкилотчилик фаолиятининг марказида туриши керак.

Ҳозир, иқтисодий ислоҳотни янада чуқурлаштириш, халқ хўжалигини жўшқин ва барқарор ривожлантириш учун асос яратилаётган бир пайтда, молия ва бошқа иқтисод органлари кўп иш қилишлари мумкин ва лозим.

Биз иқтисодий ва назорат ишни ҳозирги замон талабларига тўла-тўкис мос келадиган бўлиши учун бу ишнинг савиясини янада баланд кўтаришимиз керак. Биз кундалик қизғин ижодий меҳнат қилишни, ишга масъулият билан виждонан ёндашишни, уюшқоқ ва тартибли бўлишни, иқтисодий ислоҳотни илгари силжитаётган барча кишиларнинг куч-ғайратларини жипслаштиришни ўз бурчимиз, деб биламиз.

Ўзбекистон ССР Олий Совети план-бюджет ва бошқа доимий комиссияларининг қўшимча доклади

Докладчи—план-бюджет комиссияси раиси депутат Б. С. ҲАМИДОВ

Депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССР Олий Советининг план-бюджет ва бошқа доимий комиссиялари Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилга мўлжалланган иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш Давлат плани ҳамда бюджетини қараб чиқиш чоғида партия қарорларига ҳамда СССР халқ депутатлари биринчи съездининг йўл-йўриқларига амал қилдилар.

Комиссиялар республиканинг ижтимоий ривожлантириш кескин орқада қолаётганини ҳисобга олиб, ўз ишларида республика экономикасида тубдан бурилиш қилиш, унга кўпроқ социал йўналиш бахш этиш ҳамда ана шу асосда аҳолининг талаб ва эҳтиёжларини ҳал этиш зарурлигини назарда тутдилар.

Социал соҳани ривожлантириш, қурилиш ташкилотлари ва бинокорлик индустриясининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, якка тартибдаги уй-жой қурилишини моддий ресурслар ҳамда банк кредитлари билан янада тўлароқ таъминлаш, болалар ва кексалар учун республика давлат буюртмасини кенгайтириш каби жуда катта муаммоларнинг амалий жиҳатлари олимлар, социологлар, демографлар, маданият арбоблари, иқтисодчиларнинг кенг доираси иштирокида батафсил ўрганиб чиқилди. Экономиканинг жамоатчилик фикри, одамлар кайфияти билан ўзаро алоқаси каби муҳим масала ҳам эътибордан четда қолгани йўқ.

Социал соҳани ривожлантиришга мўлжалланаётган капитал маблағлар беш йиллик топшириқдагидан 53 ва бу йилги пландагидан 23 фоиз ортиқ бўлади. Агросаноат комплексининг ишлаб чиқариш қурилиши ҳисобига қишлоқни социал жиҳатдан қайта қуриш учун 420 миллион сўм сарфланади.

Комиссия 1990 йил плани республика экономикасини соғломлаштириш, истеъмол бозорини халқ истеъмоли моллари ва пулли хизматлар билан бойитиш орқали уни барқарорлаштириш учун реал амалий замин яратади, айрим регионларда ва умуман бутун республикада социал кескинликнинг кучайиб боришини бартараф этишга, келгуси ўн учинчи беш йилликда экономиканинг муттасил ривожланиши учун шарт-шароитлар яратишга ёрдам беради, деб ҳисоблайди.

Шу билан бир қаторда план ва бюджет лойиҳалари устида иш олиб борилган вақтда депутатларнинг кўпчилиги бу лойиҳалар қўшимча суратда бирмунча ишлашни, уларнинг бир қанча кўрсаткичларини беш йиллик топшириқлари даражасига етказишни, моддий ва молиявий жиҳатдан ҳам регионлар ва тармоқлар бўйича ҳам айрим номутаносибликларни бартараф этиш кераклигини кўрсатиб ўтдилар.

Планлаштирилаётган жами ижтимоий маҳсулот ҳажми беш йиллик топшириғида 1990 йилга мўлжаллангани-дан деярли 2 миллиард сўмлик кам. Ҳосил қилинган ва фойдаланиладиган миллий даромад ҳажми ҳам анча кам белгиланган.

Саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати беш йиллик топшириғидаги 105,7 фоиз ўрнига жорий йилга нисбатан 102,6 фоиз миқдорида белгиланган. Енгил-энергетика, машинасозлик, металлургия, химия-ўрмон ва агросаноат комплексларида илгари мўлжалланаётганидан анча кам қилиб планлаштирилган. Кўмир қазиб чиқариш, электроэнергияси ҳосил қилиш, қора металлар прокати, минерал ўғитлар, кучланиш трансформаторлари, қишлоқ хўжалик машиналари ишлаб чиқариш беш йилликнинг охирги йилига кўзда тутилганидан камроқ ҳажмда режалаштирилган.

Айрим истеъмол молларини ишлаб чиқариш беш йиллик топшириқларидан кам қилиб белгиланган.

Депутатларнинг фикрича, республика Госплани иттифоққа бўйсунувчи ишлаб чиқариш бирлашмалари ва корхоналарининг, маҳаллий Советларнинг планни бажаришни ташкил этиш соҳасидаги фаолиятини ҳали суст мувофиқлаштирмоқда, айниқса социал муаммоларни ҳал қилиш чоғида маҳкамачиликка қарши курашда принципиаллик кўрсатмаётир.

Комиссия 1990 йил планида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни анча кўпайтириш кўзда тутилганлигини қайд этади. Шу билан бирга, уларнинг фикрича, министрликлар ва идоралар, иттифоқ қарамоғидаги корхоналар бозорни нозиқ-овқат моллари билан таъминлаш муаммосини мураккаб рўзғор ва электрон техникасини ишлаб чиқаришни кўпайтириш йўли билан эмас, балки асосан энг оддий товарларни ишлаб чиқаришни планлаштириш йўли билан ҳал қилмоқдалар. Иккиламчи ресурслардан фойдаланишни яхшилаш йўлларини ҳам ана шу нуқтаи назардан қараб чиқмоқ керак.

Келажакда энергия ресурслари етмай қолишини ҳисобга олиб, Узбекэнерго 1990 йил планида кам қувватли станциялар қуриш ҳамда республикада анчагина бўлган янги энергия манбаларидан фойдаланиш ҳисобига энергетикани жадал ривожлантириш учун замин тайёрлашни кўзда тутиши керак.

Бундан ташқари автомат телефон станцияларини қайта ускуналаш, Автомобиль транспорти министрлиги ва граждан авиацияси системасининг пассажир ташиш хизмати моддий базасини мустаҳкамлаш учун қўшимча маблағ билан таъминлаш таклиф этилади.

Депутатларнинг фикрича, капитал қурилишни ва уни моддий жиҳатдан таъминлашни планлаштиришда жиддий камчиликларга йўл қўйилган, яъни план лойиҳасидаёқ маблағларни сочиб юбориш, тугалланмаган қурилиш ҳажмларини 218 миллион сўмлик миқдорда кўпайтириш назарда тутилганлигини англатади. Шуни ҳам назарда тутиш кераки, корхоналарнинг маблағлари ҳисобидан ишга туширилган асосий фондлар шу йилнинг 9 ойи мобайнида йиллик планга нисбатан бор-йўғи 52 фоизни ташкил қилди. Натижада план лойиҳасида мўлжаллангандек, тугалланмаган қурилишлар даражасини 78 фоизгача камайтириш шубҳа туғдиради, уни норматив даражагача пасайтириш учун план лойиҳасида янгидан бошланаётган объектлар биринчи навбатда ишлаб чиқариш соҳасидаги объектлар қурилишини кескин камайтиришни яна бир бор ўйлаб кўриш, асосий фондларни ишга тушириш капитал маблағ сарфлашдан илдам боришга эришиш керак бўлади.

Айни вақтда комиссия қурилиш министрликлари ва идоралардан қурилиш жараёнини нормал ҳолга келтириш ва уни молиявий жиҳатдан соғломлаштириш учун таъсирчан чоралар кўришни, инвестиция цикли, тугалланмаган қурилишлар ҳажми қисқаришини, энг янги фантехника ютуқларидан, Ватанимиз ва чет элдаги энг яхши тажрибадан фойдаланиш ҳамда хўжалик механизмини такомиллаштириш негизида қурилиш ишларининг ташкилий, техникавий даражаси ва самарадорлигини оширишни таъминлашни талаб қилдилар.

Қурилиш монтаж ишлари ҳажмини мавжуд қурилиш материаллари билан таъминламаслик ҳоллари давом этаяпти комиссия ғишт, шифер томга ёпиладиган юмшоқ материаллар, оҳак, тўлдирувчи ғовак материаллар, баъзи бир бошқа материалларни беш йиллик топшириқларидан кам ишлаб чиқариш кўзда тутилаётганига тоқат қилиб бўлмайди деб ҳисоблайди. Бу эса капитал маблағлар (115 фоиз) ва айниқса якка тартибда уй-жой қурилиши (бир ярим баравар) ўсган бир пайтда моддий-техника таъминоти муаммосини янада кескинлаштиради. Бинокорлик материаллари саноати ва қурилиш индустриясининг ишлаб чиқариш базасини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш бу муаммони ҳал қилмайди. План лойиҳасида ана шу мақсадлар учун 390 миллион сўмга яқин маблағ ажратилмоқда.

Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, бинокорлик материаллари ва конструкциялари ишлаб чиқариш соҳасида планлаштирилаётган қувватларни 1990 йилда ишга тушириш ҳамда шундан кейинги давр учун зарур тайёргарлик кўриш мақсадида қурилиш комплексининг базасини ривожлантиришга 1990 йилда камида 430-440 миллион сўм сарфлаш талаб қилинади.

Машинасозлик комплексининг бўш турган қувватларидан қурилишда ишлатиладиган машина ва механизмлар тайёрлаш ҳамда тақчил қурилиш материалларини, жумладан, радиаторлар, люкидонлар, электр асбоблари ишлаб чиқариш учун фойдаланиш мақсадга мувофиқ деб топилди.

План ва бюджетни муҳокама қилиш чоғида комиссия аъзолари Озиқ-овқат программасини бажариш масалаларига алоҳида эътибор бердилар. Улар янги иқтисодий муносабатлар, коллектив пудратнинг турли шакллари, шу жумладан, ижара пудрати ривожланиши муносабати билан экономиканинг аграр секторида катта-катта имкониятлар пайдо бўлаётганини таъкидлаб ўтдилар. Пахта толасини 1,5 миллион тонна ҳажмда етиштириш экин майдонларини қайта тақсимлаб, чорвачиликнинг озуқа базасини мустаҳкамлашга, боғдорчилик, узумчилик ва полизчиликни ривожлантиришга имкон беради, шунингдек шахсий ёрдамчи хўжаликларни кенгайтириш ва якка тартибда уй-жой қурилиши учун 250 минг гектар ер ажратиш муаммосини ҳал қилади.

Кейинги йиллардаги, айниқса, бу йилги тажриба шуни кўрсатмоқдаки, биз картошка етиштиришни кескин кўпайтиришимиз, республиканинг ташқаридан келтириладиган картошкага қарамлигини камайтиришимиз зарур. Шу сабабли қишлоқ хўжалик давлат-кооператив комитети картошка экиладиган майдонларни кенгайтириш имкониятларини қидириб топиши ҳамда чет эл фирмаларининг томат пастага талаби тобора ошаётганлигини ҳисобга олиб, помидор экиладиган майдонларни кўпайтириш ва уни қайта ишлашни кенгайтириш масаласини қараб чиқишлари керак.

Пахта толаси етиштириш юзасидан белгиланган план кўрсаткичларидан бирмунча чекиниш юз берганлиги муносабати билан комиссиялар давлат план комитети билан қишлоқ хўжалик давлат-кооператив комитетига область ижроия комитетлари билан биргаликда уларнинг далил-исботларини уй-жой қурилиши, озиқ-овқат маҳсулотлари билан ўз-ўзини таъминлаш ва аҳолининг иш билан бандлиги муаммоларини кўзда тутиб, яна бир бор қараб чиқишни топшириш зарур деб ҳисобладилар.

Депутат ўртоқлар! Сессияга тайёргарлик кўриш жараёнида уй-жой-коммунал хўжалиги, савдо ва пулли хизмат кўрсатиш масалалари жиддий равишда таҳлил этилди. Республикани иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш планларига уй-жой фондини, ижтимоий-маданий объектларни қишга тайёрлаш тадбирларини киритиш ҳақидаги, қурилиш-ремонт ишларига маблағ ажратиш, қишлоқ аҳолисини ичимлик сув билан таъминлаш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни ривожлантириш ҳамда пулли хизматлар ҳажмини кўпайтиришнинг яхлит концепциясини яратиш тўғрисидаги таклифлари эътибор билан қараб чиқишга лойиқ.

Юқорида айтиб ўтилганидек, 1990 йил плани лойиҳасида ижтимоий йўналишни кучайтириш томон жиддий қадам ташланган. Бироқ кўпгина идоралар планлаштиришнинг қолдиқ принципидан секин ва истар-истамас воз кечмоқдалар. Афсуски, бу ишда республика план органларининг ташкил этувчилик роли сезилмаяпти. Шу пайтга қадар 420 минг ўринли мактаблар авария ҳолатида. Қишлоқ жойларда ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда колхоз ва совхозларнинг, иттифоққа бўйсунувчи корхоналар ва ташкилотларнинг маблағларидан, банкларнинг узоқ муддатли кредитларидан етарлича фойдаланилмоқда. Депутатлар шуни таъкидлайдиларки, даволаш-профилактика муассасаларини жойлаштириш учун берилган биноларни топшираётган ташкилотлар маблағлари ҳисобига ремонт қилиш ҳақидаги ҳукумат қарори бажарилмаётир, бу эса биринчидан, уларни топширишга ва иккинчидан, даволаш муассасаларининг иш бошлашига тўсқинлик қилмоқда, комиссиялар фикрича, республика Министрлар Совети шу масалага оид қарор ҳеч сўзсиз бажарилишини таъминлаши керак.

Комиссия муҳокамасига тақдим этилган Ўзбекистон ССРнинг 1990 йилги Давлат бюджети Ўзбекистон ССР Олий Совети 1989 йил учун тасдиқлаган бюджет ҳажмига нисбатан 14,9 фоиз ортиқ қилиб белгиланган. Бироқ 1990 йилда бюджет харажатларини пул билан таъминлашга ажратиладиган ўз маблағлари улуши 8 миллиард 377 миллион сўмни ташкил этади ва бюджет ҳажмини атиги 73 фоиз қоплайди.

Республикага даромадлар билан харажатларни баланслаш учун 1990 йилда иттифоқ бюджетидан аҳолининг ижтимоий таъминланганлик даражасини бараварлаштириш, шунингдек амал қилиб турган нархлар системаси шароитида даромадлар регионлар ўртасида нотекис тақсимланиши муносабати билан даромадлар ўрнини тўлдириш мақсадида 3 миллиард 122 миллион сўм миқдорида субвенция (ёрдам пули) ажратилмоқда. Бу эса 1989 йилдагидан 1 миллиард 161 миллион сўм кўпдир.

Комиссия республика бюджетини, айниқса унинг даромад қисмини ишлаб чиқиш пайтида корхоналар ва ташкилотларнинг резервлари тўла ҳисобга олинмаганлигини кўрсатиб ўтади. Ўзбекистон ССР Молия министрлиги бюджетнинг дотация билан боғлиқлигини камайтиришда қатъият кўрсатмади.

Қурилиш комплекси, транспорт комплекси ва алоқа давлат корхоналаридан, уй-жой-коммунал хўжалигидан олинадиган фойдадан тўловлар Ўзбекистон ССР Олий Совети 1989 йил учун тасдиқлаган суммага нисбатан қисқартирилган. Ишчи ва хизматчилардан олинадиган даромад солиғи, қишлоқ хўжалиги солиғи, бўйдоқ, ёлғиз ва кам болали гражданлардан олинадиган солиқдан ажратмалар бўйича тўловлар, заёмлардан келадиган тушум, ўрмонлардан келадиган даромад ва суғурта тўловларидан ажратмалар ҳам камайтирилган.

Республика территориясидаги давлат корхоналари ва ташкилотлари фаолиятининг ҳамма турларидан тушадиган фойда 5 миллиард 492,3 миллион сўм миқдорида, ёки 1989 йилга нисбатан деярли 5 фоиз ортиқ қилиб кўзда тутилган бўлишига қарамай, улардан тўловлар 1 миллиард 561,4 миллион сўм миқдорида, ёки 28,4 фоиз даражасида белгиланган, шу билан бирга уларнинг асосий қисми (75 фоиздан ортиқроғи) республика хўжалиги корхоналари томонидан тўланади.

Бизнингча молия соҳасидаги узоқ муддатли сиёсат структура силжишларини амалга оширишга, фан-техника тараққиётини жадаллаштиришга, ижтимоий ишлаб чиқаришни ижтимоий эҳтиёжларни қондиришга ва аҳолининг турмуш даражасини ошириш сари буриб юборишга йўналтирилган бўлиши керак, деб ҳисоблайдилар. Умуман бюджет харажатларини амалга оширишда уларнинг ҳажми ва структурасини даромадлар кўпайишига қараб, моддий ишлаб чиқариш самарадорлигини ўстириш негизида энг мақбул ҳолатга келтириш истиқболли бўлиб, бошқаришнинг янги иқтисодий воситалари, хўжалик юритишнинг барча бўғинларида хўжалик ҳисобини ҳамда ўзини ўзи маблағ билан таъминлашни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш ана шу самарадорликни ўстиришнинг асосини ташкил этади.

План-бюджет комиссияси эътиборини шунга қаратадиларки, республика Давлат бюджетини бажариш чоғида шу йилнинг ўтган даври мобайнида бир қанча министрлик ва идоралар, маҳаллий советларнинг ижроия комитетлари бюджетдан ажратилган маблағларни ўзлаштирмадилар. Халқ хўжалиги корхоналари ва ташкилотлари 35 миллион сўмдан кўпроқ, маориф ва фан муассасалари 12,5 миллион сўм пулни ишлатмаганлар.

Депутат ўртоқлар!

Ўзбекистон ССР Олий Советининг План-бюджет комиссияси ва доимий комиссиялари Ўзбекистон ССР Министрлар Советига, Ўзбекистон ССР министрликлари ва идораларига, Қорақалпоғистон АССР Министрлар Советига, халқ депутатлари маҳаллий Советларига тегишли тармоқлар, корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотларнинг хўжалик ҳамда молиявий фаолиятидаги аҳволни чуқур таҳлил қилиб чиқишни, ижобий тенденцияларни мустаҳкамлаш, ишдаги мавжуд камчиликларни бартараф этиб, 1989 йилги Давлат планининг бажарилишини таъминлаш ва халқ хўжалигини ўн учинчи беш йилликка асос бўладиган 1990 йилда барқарор ишлашга тайёрлаш учун таъсирчан чоралар кўришни тавсия этадилар. Куч-ғайратларни республикадаги иқтисодий вазиятни соғломлаштириш учун кечиктириб бўлмайдиган муаммоларни ҳал қилишга, халқ фаровонлигини оширишга, озиқ-овқат билан таъминлашни яхшилашга, уй-жой қурилишига, бозорни халқ истеъмоли моллари билан тўлдиришга, савдони ва хизмат соҳасини ривожлантиришга, соғлиқни сақлаш, таълим, экспорт имкониятларини кучайтиришга, экология вазиятини барқарорлаштиришга қаратиш лозим.

Депутат ўртоқлар! Доимий комиссиялар киритилган тузатишларни ҳисобга олиб, Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг 1990 йилги давлат плани ва бюджети лойиҳаларини тасдиқлашни таклиф қилади, айни вақтда давлат бюджетининг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқлаш ҳақида таклиф киритилади.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

ДЕПУТАТ А. П. РОМАНОВСКИЙнинг ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикасининг Олий Совети **қарор қилади:**

Депутат Анатолий Петрович Романовский бошқа ишга ўтганлиги муносабати билан Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари вазифасидан озод қилинсин.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси

М. ИБРОҲИМОВ.

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Л. БЕКҚУЛБЕКОВА.

Тошкент шаҳри.
1989 йил, 25 ноябрь.

Муҳаррир Н. НАСИМОВ.

Р. — 01546. Б. — 1731. Узбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12